

Eija Kaukiainen

YKSINTULLEET ALAIKÄISET
TURVAPAIKANHAKIJAT
SOSIAALI- JA TERVEYS-
PALVELUISSA
Kohtaavatko tarve ja palvelut Lahdessa?

Opinnäytetyö
Sosiaalia

Lokakuu 2016

Tekijä	Tutkinto	Aika
Eija Kaukiainen	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2016
Opinnäytetyön nimi Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat sosiaali- ja terveyspalveluissa Kohtaavatko tarve ja palvelut Lahdessa?		61 sivua 4 liitesivua
Toimeksiantaja Lahden kaupunki, Maahanmuuttajapalvelut		
Ohjaajat Lehtori Harri Mäkinen		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, vastaavatko Lahden sosiaali- ja terveys palvelut yksintulleiden alaikäisten oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tarpeita. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille olemassa olevien palveluiden toimivuutta sekä mahdollisia kehittämiskohtia. Opinnäytetyön tutkimusaihe on ajankohtainen ja tutkimustulosten hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä on suuntaa antava.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen pääkysymykset olivat Vastaavatko Lahden sosiaali- ja terveyspalvelut alaikäisten yksintulleiden oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tarpeita? sekä Mitä kehitettävää nykyisissä palveluissa on kohderyhmän kannalta katsottuna? Aineiston kerääminen tehtiin teemahaastattelulla. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina touku-kuussa 2016. Haastatteluun osallistui kolme oleskeluvan saanutta alaikäistä yksintullutta turvapaikanhakijaa sekä kaksi heidän kanssaan työskentelevää Lahden kansanopiston ohjaajaa. Saatu tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelemalla.</p> <p>Tutkimuksen mukaan Lahden sosiaali- ja terveyspalvelut vastaavat pääosin kohderyhmän tarpeita. Tämän tutkimuksen mukaan sosiaalipalveluissa kehitettävää on itsenäistyvien alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden jälkihuollossa. Terveyspalveluissa terapia- ja mielenterveyspalveluiden saatavuus Lahdessa eivät tämän tutkimuksen perusteella vastaa kohderyhmän tarpeita. Kehittämistoiveita ei tutkimuksessa saatu alaikäisiltä oleskeluluvan saaneilta turvapaikanhakijoilta. Ammattilaisten kehittämistoiveita olivat palvelut, jotka tulevat nuorten luokse. Tutkimuksen perustella Lahti on hyvä kaupunki alaikäisille yksintulleille oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille, sillä olemassa olevat sosiaali- ja terveyspalvelut vastaavat pääosin kohderyhmän tarpeita sekä tukevat kotoutumista.</p> <p>Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, koska alaikäisiä oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita oli toukokuussa 2016 vain kolme. Lisäksi tutkimukseen osallistui vain kaksi nuorten kanssa työskentelevää ohjaajaa.</p>		
Asiasanat alaikäiset, turvapaikanhakijat, pakolaiset, oleskelulupa, sosiaalipalvelut		

Author	Degree	Time
Eija Kaukiainen	Bachelor of Social Services	October 2016
Thesis Title		
Unaccompanied Minor Asylum Seekers in Social and Health Care services Do The Need and The Available Services Meet in Lahti?		61 pages 4 pages of appendices
Commissioned by		
Immigration services in The City of Lahti		
Supervisor		
Harri Mäkinen, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>The intent of the thesis was to show if the social- and health care services in The City of Lahti are equivalent to the need of those minor asylum seekers who have received the residence permit. The objective of the thesis was to introduce the functionality of the present services and prospective development sights.</p> <p>The thesis was accomplished by using the qualitative analysis. The main questions were Do the present social- and health care services in The City of Lahti correspond to the need of unaccompanied minor asylum seekers? and What is there to improve in the present services? The collecting of the material was done in May 2016 by using a theme interview. Three unaccompanied minor asylum seekers who have residence permits and two professionals from Folk High School of Lahti participated in the interviews. The received material was analysed by sorting the themes.</p> <p>According to this research the social- and health care services in The City of Lahti mainly do respond to the need of the target group. The development area in social services is the after care to those unaccompanied refugee minors who are becoming independent and moving out from the group family home. In health care services the development issues are the lack of mental health services and therapy for the target group. The existing services in these areas do not respond to the need of unaccompanied minor asylum seekers.</p> <p>Any kind of development ideas or need for services were not found out in this study from unaccompanied minor asylum seekers. The professionals wished for services of any kind which come near to the unaccompanied minor asylum seekers. According to this study The Social- and Health Care Services in The City of Lahti do respond quite well to the need of unaccompanied minor asylum seekers. The results on this research can not be generalised because of the small group of examinees. The results can still be held as directional. This thesis can also considered reliable.</p>		
Keywords		
minor, asylum seekers, refugee, residence permit, social services		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TURVAPAIKAN HAKEMISEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ.....	7
2.1	Turvapaikanhakija.....	7
2.2	Oleskelulupa.....	8
2.3	Pakolainen.....	8
2.4	Yksintullut turvapaikanhakija.....	9
3	YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT.....	9
3.1	Yksintulleista turvapaikanhakijoista käytetyt käsitteet.....	9
3.2	Yksintulleiden turvapaikanhakijoiden lukumäärät.....	10
3.3	Lapset turvapaikanhakijoina.....	12
4	SYITÄ ALAIKÄISTEN LÄHDÖLLE JA TURVAPAIKANHAKEMISELLE.....	13
4.1	Yhteisiä syitä lähdölle.....	13
4.2	Kotimaan tilanteesta johtuvat syyt.....	14
4.3	Ovatko lapset matkalla ankkurilapsina ja perheenyhdistämisen vuoksi?.....	15
4.4	Lähtömaan kokemusten vaikutuksia lasten elämässä.....	16
4.5	Lasten yleisimmät oireet.....	16
4.6	Onko lapsille tarjolla kohdennettuja hoitomuotoja?.....	18
5	ALAIKÄISTEN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN TURVAPAIKKAPROSESSI.....	18
5.1	Alaikäisten turvapaikkaproseessi.....	18
5.2	Alaikäisten turvapaikanhakijoiden majoitus.....	21
5.3	Majoitus kansanopistossa.....	22
5.4	Majoitus oleskeluluvan myöntämisen jälkeen.....	22
5.5	Lapsen edustaja.....	24
5.6	Täysi-ikäisyyden saavuttaminen.....	25
6	ALAIKÄISTEN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT.....	26
6.1	Kotouttaminen.....	28
6.2	Kotoutuminen.....	28
6.3	Kotoutumista edistävät palvelut.....	29
6.3.1	Mielenterveyspalvelut.....	30

6.3.2	Lasten suojelu	31
6.3.3	Toimeentulo, koulunkäynti ja muut tukipalvelut	32
7	TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY	34
8	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	35
8.1	Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimuskohde	35
8.2	Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä	35
8.2.1	Teemahaastattelu	36
8.2.2	Teemahaastattelujen toteutus	38
8.3	Tutkimusaineiston analysointi	40
8.4	Toteutusaikataulu	40
8.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	41
9	TUTKIMUSTULOKSET	43
9.1	Arki ja asuminen	43
9.2	Sosiaalinen verkosto	44
9.3	Kotouttaminen ja kotoutuminen	45
9.4	Sosiaali- ja terveystalvet ja alaikäiset turvapaikanhakijat	46
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
10.1	Vastaavatko olemassa olevat Lahden sosiaalipalvelut kohderyhmän tarpeita	48
10.2	Mitä kehitettävää nykyisissä palveluissa on kohderyhmän kannalta katsottuna ...	53
11	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET JA POHDINTA	55
	LÄHTEET	58
	LIITTEET	
	Liite 1. Saatekirje Lahden kansaopistolle	
	Liite 2. Lupa edustajalta nuoren haastatteluun	
	Liite 3. Saatekirje nuorille ja edustajille	
	Liite 4. Teemahaastattelurunko	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön kirjoittamisen aikana turvapaikanhakijoiden määrä on lisääntynyt tuntuvasti eri puolilla Eurooppaa ja puhutaankin suurimmasta pakolaiskriisistä sitten toisen maailmansodan (ks. Sisäministeriö 2016). Syitä lisääntyneelle muuttoliikkeelle ovat muiden muassa pakolaisuus sekä lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvuun myös Suomessa ovat vaikuttaneet tilanteet Afganistanissa, Irakissa sekä Syyriassa. (Sisäministeriö 2013, 5, 7.) Maahanmuuttajien joukossa uuteen maahan saapuvat ja ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevat pakolaislapset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä (Helander & Mikkonen 2002, 11). Valtaosa vanhemmistaan eroon joutuneista lapsista päätyy muihin kehitysmaihin ja vain pieni osa näistä lapsista tulee Eurooppaan ja vielä pienempi osa Suomeen (Ayotte 2000, 5, 13; Helanderin ym. 2002, 28 mukaan).

Tämän opinnäytetyön aihe on työelämälähtöinen, Lahden kaupungin maahanmuuttajapalveluiden toimeksiannosta tehtävä opinnäytetyö. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää yksintulleiden alaikäisten oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveystalvaeluita Lahdessa. Tavoitteena on tuoda esille nykyisten olemassa olevien palveluiden toimivuutta sekä palveluiden mahdollisia kehittämistarpeita. Opinnäytetyön sopimus allekirjoitettiin tammikuussa 2016, ja silloin yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita asui Lahdessa sekä Hennalan vastaanottokeskuksen alaikäisten tukiasumisyksilössä että Lahden kansanopistolla. Oletuksena on, että useammasta yksintulleesta alaikäisestä turvapaikanhakijasta tulee oleskeluluvan myöntämisen jälkeen lahtelainen. Aihe on näin ollen erittäin ajankohtainen myös Lahdessa. Kohderyhmänä yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat erityinen ja haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä turvapaikanhakijoita.

Opinnäytetyön kohderyhmä ja aihe olivat aluksi "Maahanmuuttajien mielenterveyspalvelut Lahdessa". Toimeksiantajan kanssa käydyssä keskustelussa sekä kohderyhmä että aihe tarkentuivat selkeämmin rajatummaksi. Opinnäytetyön aiheeksi muotoutui lopulta yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveystalvaeluit Lahdessa. Kohderyhmä tarkentui juuri oleskeluluvan saaneisiin turvapaikanhakijoihin, sillä he siirtyvät kunnallisten palveluiden piiriin. Maahanmuuttajien parissa tehtävä työ kiinnostaa itseäni, joten

opinnäytetyön aihe ja kohderyhmä vaikuttivat ammatillisesti mielenkiintoiselta ja sopivan haastavalta. Samoin alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden vaiheet Suomessa ja Lahdessa, kotoutuminen ja integraatio suomalaiseen yhteiskuntaan ovat aiheena erittäin kiinnostava. Kohderyhmä ei ole itselleni millään tavalla tuttu, joten ammatillisen välimatkan pitäminen aiheen käsittelyssä ei tuntunut vaikealta.

Opinnäytetyössä lähdän liikkeelle keskeisistä käsitteistä sekä kohderyhmän kuvauksesta. Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössä ovat alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat, pakolaiset sekä oleskelulupa. Kohderyhmän kuvauksen yhteydessä käsittelen alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden lukumääriä, syitä lähdölle sekä turvapaikan hakemiselle. Esittelen myös ankkurilapsi käsitteen sekä kerron mitä tarkoitetaan perheenyhdistämisellä. Tämän jälkeen opinnäytetyö etenee kuvauksella lähtömaan kokemusten vaikutuksella lasten elämässä, minkä jälkeen kerron alaikäisen yksintulleen turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessista. Tässä yhteydessä käsittelen myös yksintulleiden turvapaikanhakijoiden majoituksen sekä turvapaikan hakemisen aikana että oleskeluluvan saamisen jälkeen. Kerron myös, mitä täysi-ikäistyminen merkitsee yksintulleen turvapaikanhakijan elämässä. Tämän jälkeen opinnäytetyö etenee yksintulleiden turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalveluihin. Käsittelen myös mitä erityistä liittyy yksintulleiden turvapaikanhakijoiden kotouttamiseen ja kotoutumiseen. Toimeksiantajan esittelystä opinnäytetyö etenee kuvaukseen opinnäytetyön toteuttamisesta, tutkimustuloksista ja johtopäätöksistä. Lopussa ovat oma pohdintani sekä jatkotutkimusehdotukset.

2 TURVAPAIKAN HAKEMISEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

2.1 Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka hakee turvaa ja kansainvälistä suojelua vieraasta valtiosta. Suomessa kansainvälistä suojelua voi hakea vain rajalla Suomeen saavuttaessa tai välittömästi Suomeen saapumisen jälkeen. Vain pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissopimuksen mukainen pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon. Turvapaikanhakija voi kuitenkin saada oleskeluluvan suojeluntarpeen perusteella,

jolloin hakijalla on esimerkiksi uhka joutua epäinhimillisesti kohdelluksi kotimaassaan. (Suomen pakolaisapu 2016; Pitkänen 2006.)

2.2 Oleskelulupa

Turvapaikanhakijat tarvitsevat oleskeluluvan voidakseen jäädä maahan. Maahanmuuttoviraston (2016a) määritelmän mukaan oleskelulupa on lupa saapua maahan tai oleskella maassa. Oleskelulupa voi olla määräaikainen tai pysyvä ja se myönnetään ”muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten”. Mikkosen (2002, 54) mukaan lähes kaikki ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat saavat oleskeluluvan, mutta kaikki eivät välttämättä saa turvapaikkaa.

Syitä oleskeluluvan myöntämiselle on useita. Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää oleskelulupa humanitaarisin perustein, jolloin kotiinpaluu olisi mahdollista esimerkiksi sen vuoksi, että hakija oletettavasti joutuisi lähtömaassa epäinhimillisesti kohdelluksi tai oikeusloukkausten kohteeksi. (Suomen pakolaisapu 2016; Pitkänen 2006.) Oleskelulupa voidaan myöntää myös yksilöllisten inhimillisten syiden vuoksi (Lähteenmäki 2013,8; Pakolaisneuvonta 2016).

Yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille myönnetään oleskelulupa yleensä joko kansainvälisen suojelun, toissijaisen suojelun tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella (Kuusisto-Arponen 2016, 101). Ainoastaan niin sanotuissa Dublin-tapauksissa (ks. Kuusisto-Arponen 2016) lapsi tai nuori voidaan periaatteessa palauttaa siihen EU-maahan, jossa hän on hakenut turvapaikkaan ensimmäisen kerran (Kuusisto-Arponen 2016, 89).

2.3 Pakolainen

YK:n pakolaissopimuksessa pakolaiseksi määritellään henkilöksi, joka joutuu jättämään kotinsa pakottavasta syystä. Tällainen pakottava syy voi olla sota tai nälänhätä. Myös vainon kohteeksi joutuminen rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi, ovat määriteltyjä pakottavia syitä. Edellä mainittujen syiden lisäksi pakolaiseksi on laajemmalti määritelty myös henkilö, joka joutuu jättämään ko-

tinsa pakottavasta syystä nälänhädän tai ympäristökatastrofin vuoksi. (Jyrkiäinen, Sievänen, Stenbäck & Suvilaakso 2011,8; Pakolaisneuvonta 2016.) Ulkomaalaislaissa 30.2.2004/301 3. §:ssä pakolaisella tarkoitetaan ainoastaan niitä, jotka ovat saaneet Geneven pakolaissopimuksessa määritellyn turvapaikan eli pakolaisen statuksen. Pakolais-statusen saa henkilö, jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua (Jyrkiäinen, Sievänen, Stenbäck & Suvilaakso 2011,8; Pakolaisneuvonta 2016).

2.4 Yksintullut turvapaikanhakija

Käsitteenä yksintullutta turvapaikanhakijaa ei ole virallisesti määritelty eikä käytössä myöskään ole vakiintuneita termejä, joita käytetään puhuttaessa yksintulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista. Ilman huoltajaa tulleista alaikäisistä turvapaikanhakija lapsista käytetäänkin usein pidempiä termejä ja ilmaisuja. Puhutaan ilman huoltajaa tulleista lapsista, ilman huoltajaa tulleista turvapaikanhakija- ja pakolaislapsista sekä yksin matkassa olevista lapsista. Kuitenkin puhuttaessa alaikäisistä, yksin tulleista turvapaikanhakijoista tarkoitetaan yleensä alle 18-vuotiaita lapsia, jotka ovat saapuneet toiseen maahan hakemaan turvapaikkaa ilman vanhempiaan tai ilman muuta virallista huoltajaa. (Mustonen 2011,7; Helander ym. 2002, 31–32.)

3 YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT

3.1 Yksintulleista turvapaikanhakijoista käytetyt käsitteet

YK:n pakolaisjärjestö on arvioinut, että jopa 41 % kaikista pakolaisista on lapsia. Osa näistä lapsista on alaikäisiä ja matkalla ilman huoltajaa. (Mustonen 2011, 7.) Englannin kielessä yksintulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista käytettävät käsitteet ja termit ovatkin kuvaavampia kuin suomenkieliset käsitteet. Lapsista käytetään sellaisia käsitteitä kuten ”unaccompanied minors” tai ”separated children”. Sanana unaccompanied (vapaasti suomennettuna *ilman kumppania tai seuralaista oleva*) antaa kuitenkin hiukan väärän kuvan asiasta. Valtaosa lapsista ei ole matkalla täysin yksin vaan he ovat pakomatalla joko sukulaisten, tuttavien tai jonkin muun ryhmän mukana. Lapset ovat monesti matkalla kuitenkin ilman vanhempiaan, ja eroa vanhemmista kuvaa paremmin

sana ”separated” eli erossa. Lapset ovatkin erossa vanhempiensa lisäksi myös perheestään, kotimaastaan, kielestään ja kulttuuristaan. (Lastensuojelun keskusliiton 2001, 4; Helander ym. 2002, 31 mukaan.) Käytetäänpä lapsista mitä termiä tahansa, lapset hakevat kuitenkin Suomesta kansainvälistä suojelua. Tässä opinnäytetyössä käytän alaikäisistä yksintulleista turvapaikanhakijoista myöhemmin myös sanaa nuoret sekä joissakin kohdissa puhun lapsista. Termiä nuoret käytän erityisesti opinnäytetyön tutkimusosassa.

Suomessa lastensuojelulain mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat alaikäisiä ja lapsia. Myös Björklund (2015a, 1) korostaa, että alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat ovat ennen kaikkea lapsia ja heitä tulisi myös kohdella lapsina. Samanaikaisesti nämä lapset ovat kuitenkin myös turvapaikanhakijoita, jotka elämäntilanteestaan ja tarpeistaan johtuen vaativat erityistä huolenpitoa. Björklund (2015b, 46) nostaakin esille alaikäisten yksintulleiden erilaisen tilanteen sekä aseman verrattuna muihin saman ikäisiin maahanmuuttajiin. Yksintulleet lapset ovat uudessa maassa lapsuuden ja aikuisuuden kynnyksellä vailla vanhempien tai sukulaisten turvaa. Mahdolliset uudet syntyneet sosiaaliset suhteet eivät korvaa omaa perhettä eivätkä perheen tuomaa turvaa ja tukea. Huolimatta lasten turvan ja tuen tarpeesta sekä heidän haavoittuvasta tilanteestaan monet turvapaikanhakijoita vastaanottavista maista pyrkivät rajoittamaan myös alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottoa (Björklund 2015b, 1).

Myös Suomeen viime vuosien aikana saapuneiden tuhansien turvapaikanhakijoiden joukossa on ryhmä yksin matkassa olevia alaikäisiä lapsia. Jotkut näistä lapsista ovat tehneet matkaa jopa vuosia. (Mustonen & Alanko 2011, 12.) Suokonaution ym. (2014, 9) mukaan alaikäiset turvapaikanhakijat saapuvat Suomeen joko aivan yksin, perheidensä kanssa tai suuremman ryhmän mukana. Joillakin lapsilla on voinut olla Suomeen saavuttaessa mukanaan saattaja, joka on kadonnut tuotuaan lapsen maahan. Usein salakuljettajiin turvautuminen onkin käytännössä lapsille ainoa keino päästä pois kriisi-alueilta. (Kuusisto-Arponen 2016, 94; Kettunen 2016, 12–18.)

3.2 Yksintulleiden turvapaikanhakijoiden lukumäärät

Yksin matkassa olevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden lukumäärät ovat vaihdelleet vuosittain noin 100–700 alaikäisen turvapaikanhakijan määränä. Esimerkiksi vuonna 2008 Suomeen saapui 706 alaikäistä turvapaikanhakijaa,

joista useimmat olivat Mustosen (2011,11) mukaan 15–17 vuotiaita poikia. Vuonna 2014 hakijoiden lukumäärä oli alhaisempi vuoteen 2008 verrattuna, 196 lasta. Lisääntyneen turvapaikanhakijoiden liikkumisen vaikutuksesta luvut nousivat jyrkästi nousuun jälleen vuoden 2015 aikana, jolloin Suomeen saapui 3024 yksintullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa. Eniten heitä saapui Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. (Maahanmuuttovirasto 2016b.)

Kuvassa 1 on vuoden 2015 alaikäisten turvapaikanhakijoiden lukumäärät kuvattuna kuukausittain sekä lähtömaan mukaan. Kuvassa näkyy afganistanilaisten alaikäisten yksintulleiden hakijoiden määrän olevan suurin, 1915 alaikäistä hakijaa. Seuraavaksi eniten hakijoita on tullut Irakista 635 lasta ja kolmantena ryhmänä ovat Somaliasta saapuneet 253 lasta. Neljänneksi lukumäärältään suurimpana ryhmänä ovat Syyriasta saapuneet 40 lasta. Alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita saapui myös Iranista, Bangladeshista, Algeriasta sekä Etiopiasta.

 MAAHANMUUTTOVIRASTO
MIGRATIONSVÄRKET
FINNISH IMMIGRATION SERVICE

Turvapaikanhakijat
Yksintulleet alaikäiset, 1.1.-31.12.2015

	Kuukausi												Yhteensä
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Afganistan	5	5	14	1	4	20	43	77	188	390	978	190	1 915
Albania						2	2	1	2	1		1	9
Algeria	4		2	2	1			1		1		1	12
Angola	1	1						1	1				4
Armenia							1						1
Bangladesh									5	8	13		26
Egypti			1										1
Eritrea					1				1	3		1	6
Etiopia				1		2		3	2	2			10
Gambia		3		1	1				1			1	8
Guinea			1					1				1	3
Irak	2	3	3	2	9	10	21	81	243	141	74	46	635
Iran								1	14	4	8	3	30
Jemen								1	1	2			4
Kamerun			1		1								2
Kansalaisuudeton								1	2				3
Kenia									1				1
Kolumbia									1				1
Kongon demokraattinen tasavalta								1					1
Kosovo					1								1
Libya			2					1	1	2			6
Mali			1										1
Marokko							1	3	2	6	2	4	18
Moldova								1					1
Nigeria										1			1
Pakistan									1				1
Senegal			1										1
Somalia	5	9	11	9	23	20	38	40	69	20	6	3	253
Sudan							1						1
Syyria	1			1	1	1	1	2	8	12	11	2	40
Tansania				2									2
Tunisia											1	1	2
Tuntematon								3	4	3	4	1	15
Ukraina	1				1				1				3
Valko-Venäjä			2				1		3				6
Yhteensä	19	21	39	19	43	55	109	219	551	596	1 099	254	3 024

Kuva 1. Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat 2015 (Maahanmuuttovirasto 2016b)

Vuoden 2016 kahdeksan ensimmäisen kuukauden aikana alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita on Maahanmuuttoviraston (2016b) mukaan saapunut Suomeen 295 lasta. Suurin ryhmä ovat edelleen Afganistanista tulleet turvapaikanhakijat, kuten oli vuotta aiemminkin. Irak, Syyria ja Somalia ovat kolme muuta maata joista alaikäisiä yksin matkalle lähteneitä turvapaikanhakijoista on saapunut seuraavaksi eniten. (Maahanmuuttovirasto 2016b.) Vaikka vuoden 2015 alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden määrä oli melko suuri, ovat Suomen turvapaikanhakijamäärät kuitenkin melko pieniä muiden Euroopan maiden turvapaikanhakijamääriin verrattuna (Mustonen 2011, 11). Björklundin (2015b, 7) mukaan alaikäiset yksintulleet jättävät eniten turvapaikkahakemuksia naapurimaahamme Ruotsiin.

Useimmat Suomeen yksintulleet turvapaikanhakijat ovat iältään 15–17-vuotiaita (Björklund 2015a; Kuusisto-Arponen 2016, 89). Helanderin ym. (2002, 33) mukaan yksintulleet pojat ovat enemmistönä kaikissa maissa. Syyntä poikien enemmistölle on poikien suurempi riski vaaraan joutumisesta kotimaassaan. Taustalla on myös kulttuurillinen vaikutus, sillä joissakin kulttuureissa pojat ovat arvostetumpia kuin tytöt, minkä vuoksi poikia lähetetään turvaan tyttöjä useammin.

3.3 Lapset turvapaikanhakijoina

Monet yksin matkassa olevista lapsista eivät kuitenkaan hae turvapaikkaa ensimmäisestä maasta, johon he Euroopassa saapuvat. Useat maat toimivat lapsille läpikulkumaina ja tavoitteena lapsilla on päästä määränpäähänsä. (Shuteriqi 2014; Björklundin 2015b, 10 mukaan.) Björklund (2015b, 10) tähdentää, ettei yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita voida pitää ainoastaan ”olosuhteiden passiivisina uhreina sillä lapset osaavat toimia ja käyttää strategioita sukkuloidessaan poliittisessa, sosiaalisessa, kulttuurisessa sekä taloudellisessa ympäristössä”. Lapset asettuvat siihen maahan joka tarjoaa parhaat taloudelliset edut, eivätkä välttämättä siihen maahan joka tarjoaa heille suojelua (Orgockan 2012; Björklundin 2015b, 19 mukaan).

Kuten aikaisemmin opinnäytetyössä kerroin, katsotaan alle 18-vuotias muun muassa lastensuojelulain 6. §:n sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapseksi. Kuitenkaan kaikilla yksintulleilla alaikäisillä turvapaikan-

hakijoilla ei ole täyttä varmuutta omasta iästään ja jotkut lapset eivät uskalla kertoa ikäänsä erinäisistä syistä johtuen. Lisäksi joillakin lapsilla henkilöllisyyden varmistamista hankaloittaa passin tai muun sellaisen asiakirjan puuttuminen, jonka avulla alaikäinen yksintullut turvapaikanhakija voisi todistaa oman henkilöllisyytensä. (Parson 2010, 51.) Björklund (2015b, 15) nostaakin esille asian joka koskee lasten iänmäärittäystä. Björklundin (2015b, 15) mukaan alaikäisten suojelun ja huolehtimisen tarve on seikka minkä johdosta alaikäiset turvapaikanhakijat saavat aikuisia helpommin oleskeluluvan. Björklundin (2015b, 15) mukaan alaikäisellä turvapaikanhakijalla on ”henkilökohtainen intressi määritellä itsensä alaikäiseksi.” Tilanteissa milloin poliisi epäilee turvapaikanhakijan ilmoittaman iän virheellisyyttä, on poliisilla oikeus pyytää suostumusta iänmäärittämiseen. Suostumus tähän iänmäärittämiseen pyydetään yksintulleelta hakijalta sekä hänen edustajaltaan. Alaikäiseksi tai täysi-ikäiseksi määrittäminen on ratkaiseva asia erityisesti silloin, kun arvioidaan lapsen etua. Iänmäärittämisellä on merkitystä myös silloin kun arvioidaan lapsen saamia tukitoimia muun muassa koulun ja terveydenhoidon suhteen. Iänmäärittäminen vaikuttaa myös lapsen mahdollisuuteen saada perheenjäseniään Suomeen perheen yhdistämisen kautta. (Parson 2010, 50–51.) Epäselvissä tapauksissa iänmäärittäminen on kuitenkin tehtävä aina. Suomessa apuna käytetään röntgenkuvausta ja kliinistä tutkimusta, lähinnä tutkimalla lapsen luustoa - ja hampaistoa (ks. Parson 2010; ks. Mikkonen & työryhmä 2002).

4 SYITÄ ALAIKÄISTEN LÄHDÖLLE JA TURVAPAIKANHAKEMISELLE

4.1 Yhteisiä syitä lähdölle

Eurooppaan ja Suomeen saapuvien lasten tarinat ja tarinat ovat hyvin erilaisia eivätkä yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat olekaan (Dottridge 2013; Björklund 2015b, 9) mukaan homogeeninen ryhmä. Lapset ovat erilaisia sekä etniseltä taustaltaan että kansalaisuudeltaan. Lapsilla on erilainen sosioekonominen status ja sekä kulttuurisessa- että uskonnollisessa taustassa on eroja. Samoin lasten ikä ja sukupuoli vaihtelevat. Usein yhteistä lapsille on kuitenkin lähtömaiden levottomat olosuhteet sekä yleinen turvallisuustilanne, pitkittyneet aseelliset konfliktit, sisällissota, perheenjäsenen poliittinen aktiivisuus sekä kunniaväkivallan uhka. (Mustonen & Alanko 2011, 11–12; Helander ym. 2002, 11.)

Hyvin yleinen syy lähdön taustalla ovat ihmisoikeusloukkaukset. Myös vanhempien kuolema, perheen hajoaminen sekä koulutusmahdollisuuksien puute ovat syynä lasten lähdölle. (Ayotte 2000; Helander ym. 2002, 28; mukaan.) Lapset ovat voineet joutua todistamaan läheistensä kiduttamista, tappamista tai katoamista. Myös omat henkilökohtaiset kidutus- ja väkivallan kokemukset ovat olleet joillekin lapsille osa elämää. (Suokonautio ym. 2014, 9; Mustonen 2011, 7, 11–12.) Lapsilla voi olla myös hyväksikäytön kokemuksia omassa perheessä, laiminlyöntiä, rekrytointi aseellisiin joukkoihin tai pakkotyöhön sekä he ovat voineet joutua ihmiskaupan uhreiksi. Lasten pakkoavioliitot ovat myös eräs lähtöön vaikuttava tekijä. (Mustonen 2011, 12; Mustonen & Alanko 2011, 11–12; Helander ym. 2002, 11.)

4.2 Kotimaan tilanteesta johtuvat syyt

Joukossa on myös lapsia, jotka eivät henkilökohtaisesti ole olleet vainon kohteena mutta elinympäristö sekä elinmahdollisuudet ovat tuhoutuneet. Monet lapset ovat myös joutuneet kokemaan pakolaisleirien vaikeat olosuhteet. (Helander ym. 2002, 25–26.) Björklundin (2015b, 9) mukaan syyt lasten lähdölle ovat samoja kuin aikuisillakin, mutta kaikkien lasten tarinat ovat kuitenkin erilaisia eikä ole yleispätevää syytä sille, miksi lapset päätyvät pakolaisiksi. Björklundin (2015b, 9) mukaan yksi yhteinen tekijä yksin matkassa oleville lapsille on kuitenkin ahdinko kotimaassaan sekä paremman elinympäristön etsiminen. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) on vuonna 2010 tehnyt tutkimuksen, missä tutkittiin Afganistanista lähteneitä alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita. Tutkimuksen perusteella syyt alaikäisten lähdölle ovat sosiaaliset ja taloudelliset vaikeudet yhdistettynä suojelun tarpeeseen. Monet afgaanilapset ovat UNHCR:n tutkimuksen (2010, 5) mukaan joutuneet myös kokemaan ihmisoikeusrikkomuksia, heitä on altistettu organisoituneen rikollisuuden pariin, lapsityöhön tai he ovat joutuneet kokemaan fyysistä väkivaltaa.

Usein vanhemmat tekevät päätöksen lapsen lähdöstä. Vanhemmat lähettävät lapsensa pois sodan runtelemasta kotimaasta, koska lapselle halutaan antaa tulevaisuus vakaassa maassa. (Helander ym. 2002, 11, 25–26; Suokonautio ym. 2014, 9.) Björklundin (2015b, 43) mukaan lapsen lähettäminen toiseen maahan voidaan nähdä ikään kuin sijoituksena. Huoltajan puuttuessa lapsen

matkaan lähettäjänä on useimmiten sukulainen, perheystävä tai muu tuttu (Ayotten 2000, 24–62; Helander ym. 2002, 28 mukaan).

4.3 Ovatko lapset matkalla ankkurilapsina ja perheenyhdistämisen vuoksi?

Riippumatta lähdön taustalla vaikuttavista syistä, on myös niitä, jotka epäilevät lapsien motiiveita turvapaikanhakemiselle. Julkisuudessa käydään ajoittain syyttävää ja leimaavaa keskustelua alaikäisten yksintulleiden lasten motiiveista lähteä pitkälle pakomatalle (Ks. Kurki-Suonio 2010). Keskusteluissa ja kirjoituksissa esiin tuotavat asiat ovat liittyneet nimenomaan siihen, kuinka lapsia syyllistetään tai tuomitaan siitä, että he olisivat niin sanottuja ankkurilapsia eli perheen yksin matkaan lähettämiä lapsia, muun perheen edellä. Toinen esille tuotu asia on perheenyhdistäminen. Mistä sitten puhutaan, kun käydään julkista keskustelua ankkurilapsista tai perheenyhdistämisestä?

Ankkurilapsi käsitteellä viitataan lapseen, jonka perhe lähettää etukäteen matkaan, tarkoituksena saada muu perhe myöhemmin Suomeen edellä lähetetyn lapsen perässä (Parson 2010, 81; Turtiainen 2010, 35). Martiskaisen (2009, 14) mukaan yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita stigmatoidaan ja leimataan kaikissa Euroopan maissa juuri ankkurilapsi käsitteen kautta. Stigmatisointi aiheuttaa yleisesti kielteistä suhtautumista, minkä vuoksi lasten uskottavuutta turvapaikanhakijoina usein epäillään. Björklundin (2015b, 12) mukaan alaikäiset ilman perhettä matkassa olevat lapset ovat riippuvaisia palveluista, jotka vastaavat lasten hyvinvoinnista. Silti lapsia ei aina nähdä lapsina, joilla on huolenpidon tarve vaan heidät nähdään vanhempien matkaan lähettämisen ankkurilapsina. Martiskaisen (2009, 13) mukaan puhuminen alaikäisistä yksintulleista aiheuttaa yleistä kielteistä suhtautumista, minkä vuoksi lasten uskottavuutta turvapaikanhakijoina usein epäilläänkin automaattisesti.

Alaikäisenä ilman vanhempiaan saapuneen turvapaikanhakija lapsen vanhemmat voivat hakea oleskelulupaa Suomeen perheenyhdistämisen perusteella (Fingerroos, Tapaninen & Tiilikainen 2016, 9-10). Ulkomaalaislain 38. §:n mukaan myönteiset perheenyhdistämisspäätökset edellyttävät kuitenkin, että perheenkokoaja on alaikäinen turvapaikkapäätöksen tekopäivänä. Mikäli lapsi on ehtinyt täyttää 18 vuotta perheenyhdistämisen hakuprosessin aikana, on perheen saaminen Suomeen mahdollista vain poikkeustapauksissa. (Suo-

konautio ym. 2014, 10, 23.) Kuusisto-Arponen (2016, 95) mainitsee perheen-yhdistämisestä puhuttaessa Maahanmuuttoviraston tiukentuneen ulkomaalais-tulkinnan, minkä vuoksi yksintulleiden lasten perheen-yhdistäminen onnistuu harvoin. Kuusisto-Arponen (2016, 10) ottaa esille myös lapsen oleskelulupape-rusteen vaikutuksen perheen-yhdistämisessä. Esimerkkinä hän mainitsee yksi-löllisen inhimillisen syyn perusteella alaikäiselle yksintulleelle turvapaikanhaki-jalle myönnetyn oleskeluluvan. Tämä tarkoittaa käytännössä usein sitä, että lapsi ei saa koskaan perhettään Suomeen. (Kuusisto-Arponen 2016, 101.) Kuusisto-Arponen (2016, 105) toteaaakin, että vuosittain sadat yksin tulleet lapset ja nuoret jäävät pysyvästi vaille omaa perhettään. Toinen perheen-yhdistämiseen vaikuttava tekijä on vuonna 2010 ulkomaalaislakiin tehdyt muu-tokset. Näiden muutosten myötä perheen-yhdistämisen ehdot kiristyivät ja per-heen-yhdistäminen on näin ollen vaikeutunut viime vuosien aikana. Täten moni alaikäinen jää yhä useammin pysyvästi Suomeen ilman vanhempiaan. (Fin-gerroos, Tapaninen & Tiilikainen 2016, 9–10.) Sisäministeriön (2013, 18) mu-kaan perheen-yhdistämisen mahdollisuus olisi kuitenkin tärkeä tekijä onnistu-neen kotoutumisen kannalta.

4.4 Lähtömaan kokemusten vaikutuksia lasten elämässä

Suurin osa yksintulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista on kokenut väkival-taa sekä aseellisia selkkauksia (Parson 2010, 42). Lapset ovat nähneet lähei-siinsä kohdistettua väkivaltaa, omaisten kuolemista joko kotimaassaan tai matkalla Eurooppaan ja Suomeen. Monella lapsella on myös vakavia trauma-kokemuksia ja suuri osa lapsista oireileekin fyysisesti ja psyykkisesti jollakin tasolla, jotkut erittäin vakavasti. Yksin matkaan lähteneillä tai lähetetyillä nuo-rilla on myös suuri huoli kotimaahan mahdollisesti jääneistä vanhemmista, si-saruksista ja muista läheisistä. Osa yksin matkassa olevista lapsista on voinut joutua eroon perheestään myös pakomatkan aikana. (Parson 2010, 36–37.)

4.5 Lasten yleisimmät oireet

Lapsia sotatilanteissa tutkineet ovat sanoneet, että ero perheestä on trau-maattisin kokemus, jonka lapsi voi kokea (Helander ym. 2002, 12). Selviyty-minen uudessa vieraassa ympäristössä, huoli vanhemmista ja ikävä voivat ai-

heuttaa lapsilla erilaisia oireita. Näitä oireita ovat unettomuus, painajaiset, öisin itkeminen, syömishäiriöt, masennus, päänsärky, vatsakivut sekä aggressiivisuus lapsen käytöksessä. Myös psyykkiset ongelmat, erilaiset pelkotilat ja psykosomaattiset oireet ovat melko tyypillisiä oireita, jotka pahenevat erityisesti silloin, kun lapsi kuulee huonoja uutisia kotimaastaan. Oireiden pahenemista ja lisääntymistä on havaittu myös tilanteissa, joissa lapsi ei ole saanut yhteyttä perheeseensä pitkiin aikoihin. (Helander ym. 2002, 12, 26; Mikkonen 2002, 65; Parson 2010, 36–37.) Mikkosen ja työryhmän (2001, 65) mukaan post-traumaattiset stressioireet (PTSD-oireet), masennus sekä muut tunne-elämän ongelmat ovatkin yleisiä lapsille, joilla on sotaan liittyviä traumoja tai kokemuksia vainosta. Erityisen pahoja nämä oireet ovat juuri niillä lapsilla, jotka ovat erossa perheestään. Lasten kärsivällisyyttä koettelee myös turvapaikkapäättöksen odottaminen, mikä voi viedä pitkän ajan ja vaikuttaa lapsen mielialaan. Masennus, paha olo ja levottomuus lisääntyvät, ja ne voivat purkautua uudessa maassa häiriökäyttäytymisenä tai väkivaltaisena käyttäytymisenä. (Parson 2010, 36–37.)

Lapset joutuvat kohtaamaan myös muita traumatisoituneita kohtalotoveriaan. Ryhmäkoteihin muuttavat uudet lapset tuovat omat ongelmat ja kokemukset mukanaan. Jokainen lapsi käy läpi omia kokemuksiaan omalla tavallaan ja omana aikanaan ja kaikella tällä on vaikutusta ryhmäkodissa jo kauemmin asuneille ja elämässään kenties hiukan jo eteenpäin päässeille lapsille. Näin ollen lapset kokevat ja elävät samoja traumoja yhä uudestaan. Parsonin (2010, 37) mukaan kaikki nämä kokemukset hidastavat lapsen ja nuoren omaa toipumista ja samalla myös lasten ja nuorten hyvinvointi vaarantuu. Tyypillistä alaikäisille yksintulleille lapsille on myös tunne eristäytymisestä muista ihmisistä, alkuperästään ja menneisyydestään. Yksinäisyys ja eristäytyminen ovat (Kohli & Mather 2003, 207; Björklundin 2015b, 44) mukaan alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden suurimpia ongelmia. Yksintulleet alaikäiset ovat Björklundin (2015b, 18) mukaan kuitenkin oppineet kuinka selvitä erilaisissa tilanteissa ja lapset ovat usein myös hyvin toimivia uudessa ympäristössä.

4.6 Onko lapsille tarjolla kohdennettuja hoitomuotoja?

Tutkimukset ovat osoittaneet, että pakolaislapset ovat myös taidokkaita pärjäämään, jos he säilyttävät yhteyden menneeseen ja heillä on ihmisiä, joihin he voivat luottaa nykyhetkessä (Kohli 2011; Björklundin 2015b, 19 mukaan). Ryhmä- ja perheryhmäkodit sekä muun muassa useat lapsi- ja maahanmuuttajajärjestöt ovat huolestuneita siitä että pakolaistaustaisille lapsille ei ole kohdennettuja ja erikoistuneita hoitomuotoja saatavilla (Mikkonen 2002, 65). Mikkonen (2002, 65) toteaaakin, etteivät nuoret saa aina apua olemassa olevista länsimaisista psykologisista ja psykiatrisen palveluista.

Myös nuorten luottamuksen puute sekä leimautumisen pelko ovat esteenä nuorten auttamiselle. Taideterapeuttisista hoitomuodoista sekä erilaisista toiminnallisista hoitomuodoista saattaisikin löytyä toimivia hoitomuotoja näille nuorille jopa paremmin kuin ”keskusteluun perustuvista terapioista”.

5 ALAIKÄISTEN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN TURVAPAIKKAPROSESSI

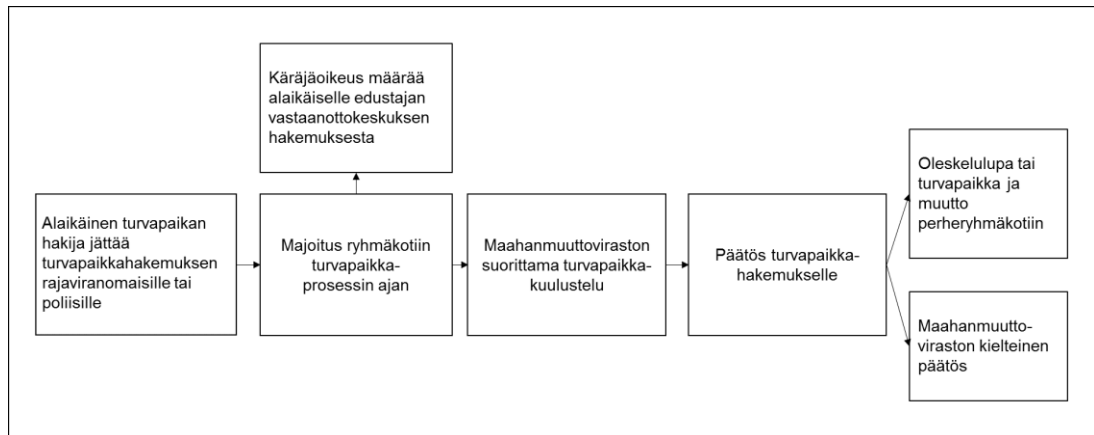
5.1 Alaikäisten turvapaikkaprosessi

Alaikäisen turvapaikanhakijan odotus ennen oleskeluluvan saamista voi olla hyvinkin pitkä. Suokonaution ym. (2014, 10) mukaan vuonna 2013 alaikäisten turvapaikkaprosessi kesti keskimäärin 10 kuukautta eli prosessi oli se, jonka alaikäinen yksintullut turvapaikanhakija joutui odottamaan turvapaikkapäätöstään. Yksintulleet alaikäisen turvapaikkaprosessi on ajallisesti pitkä ja lisäksi turvapaikkamenettely on monen eri toimijan hallinnoima monivaiheinen prosessi (Mustonen & Alanko 2011, 17). Lisäksi lasten vastaanottoa kunnissa määrittävät eri lait, kuten laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 17.6.2011/706, 17. §, laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386, 4. § ja 27. § sekä lastensuojelulaki 1. §, 4. § ja 17. § (Suokonautio ym. 2014, 5).

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto kuuluu turvapaikkaprosessin ajan sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston tehtäviin. Oleskeluluvan saamisen jälkeen vastuu alaikäisten vastaanotosta siirtyy työ- ja elinkeinoministeriön sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-Keskuksen) tehtäväksi. (Myllärinen & Paahtama 2014.) Suokonaution ym.

(2014) mukaan tämä hallinnon kaksijakoisuus vaikeuttaa lapsen edun toteutumista.

Kuvassa 2 on kaavio alaikäisen yksintulleen turvapaikkaprosessin etenemisestä (Mustosen ym. 2011, 17–19, Euroopan Muuttoliikeverkoston 2009,10–14; Suokonaution 2014,18) mukaan:

Kuva 2. Alaikäisen yksintulleen turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessi (Mustonen ym. 2011; Euroopan Muuttoliikenne verkosto 2009; Suokonautio 2014)

1. Alaikäinen turvapaikanhakija ilmoittaa henkilökohtaisesti rajaviranomaisille tai poliisille haluavansa hakea turvapaikkaa Suomesta. Rajaviranomaiset tai poliisi hoitavat turvapaikkahakemukseen liittyvät alkuvaiheen toimenpiteet sekä viranomaiset selvittävät muun muassa hakijan henkilöllisyyden, matkareitin Suomeen sekä maahantulotavan. (Mustonen ym. 2011, 17.)
2. Viranomaisten toimesta alaikäinen turvapaikanhakija ohjataan ryhmäkodin asiakkaaksi. Henkilöllisyyden selvittämisessä myös iän selvittämiseen kiinnitetään erityistä huomiota ja tarvittaessa alaikäiselle, yksintulleelle turvapaikanhakijalle tehdään iänmääritys (ks. Parson 2010). Alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden hakemukset käsitellään kiireellisinä. (Mustonen ym. 2011, 17; Suokonautio 2014, 19.)
3. Turvapaikkakuulustelun jälkeen Maahanmuuttovirasto saa alaikäisen hakemuksen ja puhuttelee turvapaikanhakijan, arvioiden samalla kansainvälisen suojelun tarpeen. Maahanmuuttoviraston tekemä puhuttelu on keskeisin yksittäinen osa turvapaikkamenettelyä ja tulkki, lapsen edustaja sekä mahdollisesti oikeudellinen avustaja ja sosiaalityöntekijä ovat läsnä pu-

huttelussa. Poikkeuksellisesti maahanmuuttovirasto voi tehdä puhuttelun myös siinä ryhmäkodissa, mihin alaikäinen turvapaikanhakija on majoittunut. Turvapaikkatutkinnan tarkoituksena on selvittää kansainvälisen suojelun tarve tai oleskeluvan saaminen muilla perustein. Maahanmuuttovirasto selvittää myös, mikä maa on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Euroopan Unionin jäsenmaat ovat allekirjoittaneet vastuunmäärittämisasetuksen eli niin sanotun Dublin-asetuksen (ks. Maahanmuuttovirasto 2014) minkä periaatteena on, että hakijan turvapaikkahakemus käsitellään vain yhdessä maassa. (Mustonen ym. 2011, 17–18.)

4. Maahanmuuttoviraston päätös perustuu niihin tietoihin ja lisäselvityksiin, joita turvapaikanhakija on kertonut omaehtoisesti tai viranomaisten pyynnöstä. Myös tiedot turvapaikanhakijan kotimaasta ja sen ihmisoikeustilanteesta vaikuttavat tehtävään ratkaisuun. Lapsen turvapaikan myöntämiseen vaikuttavat lapsen perusteltu syy pelätä vainoa kotimaassaan alkupeuran, kansallisuuden, uskonnon tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Jos turvapaikanhakijalle myönnetään turvapaikka, hän saa pakolais-statusen Suomessa. Jos turvapaikkaa ei myönnetä, selvitetään mahdollisuus myöntää oleskelulupa muilla perusteilla. (Mustonen ym. 2011, 17–18.)
5. Alaikäinen turvapaikanhakija saa kutsun poliisin luokse kuulemaan Maahanmuuttoviraston tekemän päätöksen ja päätöstä annettaessa paikalla on aina tulkki sekä lapsen edustaja. Päätökseen tyytymätön lapsi voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta ja hallinto-oikeuden päätöksestä voi edelleen valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen mikä edellyttää kuitenkin myönnettyä valituslupaa. Lapsen edustaja ja oikeudellinen avustaja tekevät valituksen alaikäisen yksintulleen turvapaikanhakijan puolesta. Jos lapsi saa myönteisen oleskelulupa päätöksen ja hän saa oleskeluluvan sekä kuntapaikan, on hän kuntaan muuton jälkeen oikeutettu kunnallisiin peruspalveluihin. (Mustonen ym. 2011, 18; Suokonautio ym. 2014, 18–19.)
6. Oleskeluluvan saatuaan nuori muuttaa asumaan joko perheryhmäkotiin, yksityismajoitukseen tai itsenäiseen asumiseen (Mustonen ym. 2011, 19). Tähän tutkimukseen osallistuneet kolme nuorta olivat saaneet oleskeluluvan talven 2015–2016 aikana mutta he asuivat vielä haastattelujen aikana Lahden kansanopistossa. Nuoret olivat virallisesti Kotkan vastaanottokes-

kuksen alaikäisyksikön nuoria, jotka Nutukka 2-hanke oli sijoittanut asumaan Lahden kansanopistolle. Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen nuorille oli etsitty asunnot Lahdesta ja heillä oli edessään muutto itsenäiseen asumiseen kesäkuun 2016 alussa, sillä Nutukka 2-hanke Lahden kansanopistolla oli loppumassa toukokuun lopussa.

5.2 Alaikäisten turvapaikanhakijoiden majoitus

Alaikäisten asumisjärjestelyt on eriytetty iän mukaisesti. Vastaanottokeskusten yhteyteen perustettuja alaikäisille tarkoitettuja yksiköitä kutsutaan ryhmäkodeiksi ja kuntaan sijoitetuille oleskeluluvan saaneille perustettuja yksiköitä kutsutaan perheryhmäkodeiksi. Osa näistä kodeista toimii yhdistettyinä ryhmä- ja perheryhmäkoteina. Tällaisesta yksiköstä alaikäisen ei tarvitse siirtyä pois oleskeluluvan saatuaan vaan hän voi jatkaa asumista samassa paikassa. Yksintulleet (2009) raportin mukaan useimmiten perheryhmäkodissa tai siihen liittyvässä tukiasumisyksikössä asumisen jatkaminen olisi lapsen tai nuoren kannalta paras ratkaisu. Separated Children in Europe-ohjelman (SCEP) suositusten mukaan ilman huoltajaa tulleelle lapselle olisi etsittävä sopiva ja mahdollisuuksien mukaan pysyvä majoituspaikka mahdollisimman pian, kun lapsi on saapunut maahan. (Mikkonen 2002, 37.)

Alaikäiset turvapaikanhakijat majoitetaan aina ensin heitä varten vastaanottokeskusten yhteyteen perustettuihin ryhmäkoteihin, joissa he asuvat turvapaikkaprosessin ajan. Näiden eri puolella Suomea sijaitsevien ryhmäkotien tehtävänä on huolehtia lapsen majoituksesta, tarjota välttämätön suoja ja turva, sekä vastata iänmukaisesta huolenpidosta, kasvatuksesta ja hoidosta. (Parson 2010, 36; Suokonautio 2014, 14.) 16 vuotta täyttänyt voi asua myös tukiasuntolassa silloin kun se on perusteltua ja niin että lapsen kehitys ja hyvinvointi huomioidaan. Turvapaikkamenettelyn aikana on myös mahdollista yksityismajoitus sukulais- tai tuttavaperheen luona. Ryhmäkodit ja tukiasunnot ovat sisäasianministeriön ohjauksessa ja Maahanmuuttoviraston hallinnoimia yksiköitä, joissa asuvia lapsia koskee vastaanottolaki. (Suokonautio ym. 2014, 14–15.)

16-vuotias ilman huoltajaa oleva nuori voidaan majoittaa vaihtoehtoisesti myös tukiasuntolaan, jos se on nuoren kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta perusteltua. Tukiasumisen tarkoituksena on Parsonin (2010, 38) mukaan opettaa

nuoria itsenäiseen asumiseen, jotta he oppisivat myöhemmin itsenäisessä asumisessa tarvittavia taitoja tukiasumisensa aikana. Vastaanottolain mukaan kansainvälistä suojelua hakeva alaikäinen lapsi tai tilapäistä suojelua saava alaikäinen voi asua myös yksityismajoituksessa. Yksityismajoitukseksi kutsutaan lapsen asumista perheessä. Jos ilman huoltajaa tullee alaikäisellä turvapaikanhakijalla on läheisiä Suomessa, omaisten tai läheisten ehdotuksesta lapsi voi muuttaa asumaan läheistensä luokse. (Suokonautio ym.2014, 16–17.)

5.3 Majoitus kansanopistossa

Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat voidaan majoittaa myös muuhun lapselle tarkoitettuun majoituspaikkaan kuten kansanopistoon. Kansanopistossa yksintulleet alaikäiset asuvat sisäoppilaitoksessa ja osallistuvat kansanopiston opetukseen. Yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita on Nutukka 2 - hanke majoittanut kansanopistoihin. (ks. Nuoret turvapaikanhakijat Kansanopistossa - Nutukka 2) Maahanmuuttoviraston (2015) mukaan tähän toimintaan valitut kansanopistot tarjoavat nuorille asumista ja koulutusta. Toiminnan avulla pyritään myös edistämään nuorten työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä nuorten yhteiskunnallisia, kulttuurisia sekä elämänhallinnan valmiuksia. Nuoret opiskelevat kansanopistossa suomen kieltä, perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Koulutuksen aikana nuoret oppivat myös arjen taitoja sekä saavat apua ja ohjausta opiskelutaidoissa sekä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisessa. Tavoitteena on, että nuoret pääsevät jatkamaan mahdollisuuksiensa mukaan yleissivistävään koulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. (Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistossa.)

5.4 Majoitus oleskeluluvan myöntämisen jälkeen

Oleskeluluvan saaneen yksintulleen nuoren hoiva, huolenpito ja kasvatus voidaan järjestää joko perheryhmäkodissa, tuetun perhesijoituksen avulla tai tukiasumisyksikössä (Suokonautio ym. 2014,15). Yleensä majoitusyksikkö on kuitenkin perheryhmäkoti, joita hallinnoivat puolestaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY keskuskeskukset) työ- ja elinkeinoministeriön ohjauksessa.

Useissa tapauksissa siirtyminen perheryhmäkotiin oleskeluluvan saamisen jälkeen merkitsee muuttoa toiselle paikkakunnalle, sillä ryhmäkodit ja perheryhmäkodit sijaitsevat usein eri puolella Suomea. Perheryhmäkoti on kuitenkin useimmille alaikäisille turvapaikanhakijoille asumismuotona aikuistumiseen saakka. (Suokonautio ym.2014, 10–11, 14–15.)

Ryhmäkodissa nuoriin sovellettiin vastaanottolakia mutta perheryhmäkodissa asuviin oleskeluluvan saaneisiin nuoriin sovelletaan puolestaan lakia kotoutumisen edistämisestä eli kotoutumislakia. Perheryhmäkodeissa asuessaan lapset ja nuoret tarvitsevat kunnan palveluja ja näistä palveluista sovitaankin yhteistyössä kunnan kanssa (Suokonautio ym. 2014, 10–11.) Perheryhmäkodissa kasvatuksen ja hoidon tavoitteena on lapsen kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan mutta kuitenkin niin, että nuori voi samalla säilyttää ja ylläpitää omaa kulttuuriaan (Parsonin 2010, 63).

Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen alaikäiselle yksintulleelle turvapaikanhakijalle haetaan kuntapaikka siitä kunnasta, jossa hän asuu (Parson 2010, 40). Maahanmuuttoviraston (2016c) määritelmän mukaan kuntapaikan saaminen tarkoittaa sitä, että kun joku kunta voi ottaa vastaan oleskeluluvan saaneen turvapaikanhakijan, saa hän vastaanottavasta kunnasta asunnon. Kuntapäätöksen tultua lapsi siirtyy sen kunnan maahanmuuttoyksikön sosiaalipalveluiden piiriin, josta kuntapaikka on myönnetty. Oleskeluluvan saamisen jälkeen edustaja jatkaa tehtävässään alaikäisen edustajana mutta ryhmäkodin sosiaali- ja perhetyöntekijöiden työskentely lapsen kanssa päättyy oleskeluluvan saamiseen. (Parson 2010, 40.) Lasta kuntaan sijoitettaessa huomioidaan alaikäisen mahdollisuudet pitää yhteyttä mahdollisesti muihin Suomessa oleviin omaisiinsa ja saman etnisen ryhmän jäseniin (Parson 2010, 63).

Alaikäisen yksintulleen nuoren kuntaan siirtyminen edellyttää tiivistä yhteistyötä nuoren edustajan, vastaanottokeskuksen ja vastaanottovan kunnan sosiaalityöntekijöiden ja ELY-keskuksen kanssa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014). Vastaanottavan kunnan sosiaalityöntekijä ja ryhmäkodin sosiaaliohjaaja keskustelevat nuoren kuntaan muutosta ja nuoren tarvitsemista tukitoimista. Tukitoimia voivat olla esimerkiksi tukihenkilö nuoren elämässä tai ohjaavat tapaamiset kunnan sosiaalitoimen työntekijän kanssa. Näitä tukitoimia onkin mahdollista järjestää nuorelle elämän sujumisen varmistamiseksi. (Suokonautio ym. 2014, 27.)

Nuoren siirtyessä perheryhmäkodista joko tuettuun- tai itsenäiseen asumiseen tulee nuoren jälkihuoltoon työ- ja elinkeinoministeriön (2014) mukaan panostaa erityisesti. Niillä nuorilla, jotka ovat asuneet perheryhmäkodissa, ei kuitenkaan ole lastensuojelulain mukaista oikeutta jälkihuoltoon. Jälkihuollon piiriin lapsi kuuluu ainoastaan silloin, jos lapsi on ollut lastensuojelulain mukaan huostaan otettuna tai yhtäjaksoisesti puoli vuotta avohuollon toimenpiteissä. Puolestaan kotoutumislain 27. §:n mukaan lapsi tai nuori voi olla tukitoimien piirissä siihen asti, kun hän täyttää 21 vuotta tai kunnes nuorella on huoltaja Suomessa. Suokonaution ym. (2014, 27) mukaan jälkihuollon palvelut eivät kuitenkaan aina toteudu itsenäistyneen nuoren muuttaessa kuntaan.

5.5 Lapsen edustaja

Suomen maahanmuuttopoliittisen ohjelman yhtenä arvona on lapsen etu. Maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa lasten etu ja lapsen edun huomioon ottaminen ovat läpileikkaavina periaatteina koko turvapaikka- ja pakolaispolitiikassa. (Parson 2010, 31.) Myös Mustonen (2011, 8) muistuttaa, että edun toteutumisen katsotaan myös olevan lähtökohtana kaikkien lasten suojeleminen. Tähän valtioiden erityiseen suojeluun sekä tukeen lapsilla on oikeus myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti (Mustonen 2011, 7; Marttinen 2010, 72). Marttinen (2010, 72) ja Björklund (2015a, 1) korostavatkin, että alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijalapsia tulee kohdella ensisijaisesti lapsina.

Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat ovat matkalla useimmiten ilman laillista huoltajaa. Kuka huolehtii, että lasten etu ja lasten oikeudet toteutuvat? Pakolaislapselle, tilapäistä suojelua saavalle lapselle, oleskelulupaa hakevalle lapselle sekä ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa vailla olevalle lapselle voidaan määrätä edustaja. Edustaja pitää huolta lapsen edusta huomioiden lapsen kansallinen, kielellinen ja uskonnollinen tausta. Kuitenkin kaikissa lasta koskevissa päätöksissä edustajan tulee kuulla lasta sekä huomioida lapsen mielipide päättäessään lapsen asioista. (Parson 2010, 46–48.)

Edustajan määrääminen etenee käytännössä niin, että se vastaanottokeskus, jossa lapsi asuu, pyytää sopivaksi katsomaansa henkilöä lapsen edustajaksi. Vastaanottokeskus myös tekee hakemuksen käräjäoikeudelle edustajan mää-

räämisestä ja lopulta käräjäoikeus vahvistaa määräyksen. (Parson 2010, 46–47.)

Edustajan tehtävistä määrätään laissa kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386) 56. §:ssä. Myös sisäministeriö on antanut heinäkuussa 2009 ohjeen koskien edustajien tehtäviä. Vaikka erityisiä kelpoisuusvaatimuksia edustajalle ei kuitenkaan ole määritetty, toimiin edustajina useimmiten henkilöitä, joilla on kokemusta sosiaalialan työstä sekä lastensuojelusta. Monesti edustajilla on lisäksi tietämystä maahanmuuttajiin liittyvistä asioista.

Koska edustajien tehtäviä ei ole määritetty kovin tarkasti, ovat erilaiset ristiriidat tehtävistä ja velvollisuuksista lisääntyneet erityisesti uusien edustajien aloittaessa työnsä. Epäselvyyksistä ja ristiriidoista huolimatta edustajan tehtävä on kuitenkin käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa ja valvoa lapsen etua. Edustajan tulee olla alaikäisen turvapaikanhakijan mukana poliisin tekemässä puhuttelussa sekä Maahanmuuttoviraston turvapaikkapuhuttelussa. Edustajan mielipidettä ja kantaa on kysyttävä myös silloin kun päätetään lapsen asumisjärjestelyistä, lastensuojelullisista asioista sekä lapsen kuntaa sijoittamisesta. Myös lapsen koulutukseen liittyvät asiat edellyttävät edustajan kuulemista ja edustajan tehtävänä on myös määrätä lapsen asumisesta Suomessa. (Parson 2010, 47.)

5.6 Täysi-ikäisyyden saavuttaminen

Oleskeluluvan saaminen ja täysi-ikäisyyden saavuttaminen voivat tapahtua hyvinkin lähellä toisiaan (Suokonautio ym. 2014, 27, 29). Täysi-ikäistyminen tuo alaikäiselle yksintulleelle turvapaikanhakijalle samoja haasteita kuin kenelle tahansa itsenäistyvälle nuorelle, joka muuttaa pois lapsuudenkodistaan itsenäiseen asumiseen. Suurin ero on kuitenkin Björklundin (2015b, 36) mukaan se, ettei yksintulleilla nuorilla ole perhettä. Perheen taloudellinen tuki samoin kuin perheen antama henkinen taustatuki puuttuvat. Tätä tukea nuori voi kuitenkin saada kunnan viranomaisilta jälkihuoltana ja tukena, kunnes hän täyttää 21 vuotta.

Täysi-ikäistymisen myötä lakkaavat myös edustajan tehtävät ja nuorella on samanaikaisesti edessä muutto ryhmäkodista omaan asuntoon. Nuori on uuden ja haasteellisen elämänvaiheen edessä ja omaan asuntoon muuttaminen

tietää nuoren elämässä monia hoidettavia käytännön asioita asunnon etsimisestä sähkösopimuksen solmimiseen. Omien asioiden hoitaminen sekä itsenäistyvän nuoren elämän opetteleminen ovat edessä, mutta näiden asioiden hoitamiseen nuori saa kuitenkin apua ryhmäkodin henkilökunnalta. Suokonautio ym. (2014, 29) mukaan nuori tarvitseekin tukea ja räätelöityjä jälkihuollon toimenpiteitä. Myös perheenyhdistymisen vaikeutuminen ja kielteiset perheenyhdistämispäätökset ovat lisänneet nuorten tarvetta jälkihuollolle. Psykososiaalisen tuen tarve on myös osoittautunut tarpeelliseksi nuoren elämän hallinnassa. Erityisesti nuoren aloittaessa opiskelut ja siirtyessä työelämään on hän tilanteissa, joissa ohjauksen ja tuen tarve on ilmeinen. Kuitenkin nuoren muuttaessa toiselle paikkakunnalle ei apua välttämättä ole riittävästi saatavilla.

6 ALAIKÄISTEN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Julkisen vallan velvoite on edistää kansalaisten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta (Linnossuo & Tiuraniemi 2014, 15). Kunnan velvollisuudesta järjestää sosiaalipalveluita on säädetty sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301). Laissa on määritelty myös se, mitä palveluita kunnan on tuotettava ja miten. Laki määrittelee kunnalle tehtävän huolehtia myös siitä, että kunnan palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina ”kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.” (Linnossuo ym. 2014, 13.) Kunnan terveyspalveluiden järjestämisestä on puolestaan säädetty terveydenhuoltolaissa 30.12.2010/1326 (Linnossuo ym. 2014, 15).

Oleskeluluvan saatuaan yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat siirtyvät kunnallisten peruspalveluiden piiriin, ja heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin kuntalaisilla ja Suomessa asuvilla. Lisääntyvän maahanmuuton myötä kuntien ja sosiaali- ja terveyspalveluiden valmiudet vastaanottaa uudet tulijat, on ajankohtainen haaste monessa Suomen kunnassa. Suomessa väestö ikääntyy ja ikäluokat pienenevät ja maahanmuuttajien merkitys korostuu. Erityisesti nuoret, pysyvästi Suomeen jäävät ja työmarkkinoiden käytettävissä olevat maahanmuuttajat ovat sisäministeriön (2013, 13) mukaan ryhmä, joita Suomi tarvitsee. Pysyvän maahanmuuton myötä myös Suomen ikärakenne muuttuu positiivisella tavalla, sillä pääosin Suomeen muuttavat

maahanmuuttajat ovat nuoria aikuisia, jotka myöhemmin perustavat perheen Suomeen (Sisäministeriö 2013, 8).

Suomessa asuu noin 170 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä ja luvun arvelaan kasvavan noin puoleen miljoonaan vuoteen 2030 mennessä. Suomi tarvitsee maahanmuuttajia, sillä vaikka syntyvyys Suomessa tuplaantuisi, luku ei riitä täyttämään työvoiman vajetta lähivuosina. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 21.) Suomesta turvapaikkaan hakevien määrä on kuitenkin haaste Suomen turvapaikkajärjestelmälle ja samanaikaisesti se on haaste myös kotouttamiselle (Valtioneuvosto 2015). Hallituksen turvapaikkapoliittisessa toimenpideohjelmassa mainitaan Suomen yhtenä lyhyen aikavälin tavoitteena kotouttaa tehokkaasti turvapaikan saaneet. Ohjelmassa painotetaan ”tehokkaita kotoutumisen ja työllistymisen edistämisen toimia.” Osallisuuden kokemusten kautta maahanmuuttajat sitoutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan ja erityisesti nuorten osallisuuden kokemukset osaltaan ehkäisevät ulkopuolisuuden tunnetta ja väkivaltaista radikalisoitumista.

Mäkisalo-Ropponen (2012, 21–22) mukaan maahanmuuttajamäärien voimakas kasvu ja alkuvaiheen kotouttamiseen kohdennettujen määrärahojen nykytasolla pitäminen ei kuitenkaan ole riittävä ratkaisu. Riittämätön resursointi kasvattaa koulutuseroja sekä syrjäytymisen riskiä monessa sukupolvessa sekä pitkällä aikavälillä moninkertaistaa kotoutumisen kustannuksia. Valtion kotouttamisohjelmassa (2012–2015) korostetaan maahanmuuttajan kuntalaiseksi asettumisen olevan kotoutumisen olennainen perusta. Linnossuo ym. (2014, 12) toteavat, että koulutuksen tukeminen sekä kunnallisten peruspalvelujen kehittäminen ovatkin erityisen tärkeää maahanmuuttajien kotouttamisessa. Myös voimassa olevan kotoutumislain mukaan kunnat vastaavat niiden maahanmuuttajien kotoutumispalvelujen järjestämisestä, jotka eivät ole työmarkkinoiden käytettävissä, jotka ovat niin sanottuja ”työvoimaan kuulumattomia” maahanmuuttajia. Kuntien laatimissa kotouttamisohjelmissa onkin suunnitelma maahanmuuttajien kotoutumista tukevista toimenpiteistä ja erityispalveluista.

6.1 Kotouttaminen

Mäkisalo-Ropponen (2012, 22–23) määrittelee kotouttamisen olevan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista erilaisilla toimenpiteillä ja palveluilla ja mukana kotouttamisessa on viranomaisia sekä muita tahoja. Nämä toimenpiteet ja palvelut määritellään jokaisen henkilökohtaisessa kotoutumissuunnitelmassa. Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan myös niistä palveluista ja toimenpiteistä, joiden avulla maahanmuuttaja saa hankittua riittävän suomen- tai ruotsin kielen taidon.

Kotouttaminen on kuitenkin kahdensuuntainen prosessi. Se edellyttää sitoutumista paitsi maahanmuuttajalta mutta myös kotouttavalta yhteiskunnalta. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 23.) Haavikon ja Bremerin (2009,15) mukaan kotouttaminen on niitä toimenpiteitä joita vastaanottava valtio tekee helpottaakseen maahanmuuttajan asettumista uuteen maahan. Mäkisalo-Ropponen (2012, 23) mukaan ympäristökijöillä on puolestaan suuri vaikutus onnistuneeseen kotoutumiseen. Tällä Mäkisalo-Ropponen (2012,23) tarkoittaa sitä, kuinka kuntalaiset suhtautuvat kotouttamiseen ja kotoutumiseen. Suomen virallinen kotouttamispolitiikka tähtääkin siihen, että maahanmuuttajat osallistuisivat Suomen yhteiskunnan toimintaan samalla tukien maahanmuuttajien pyrkimyksiä oman kieli- ja kulttuuriperinnön vaalimisessa ja ylläpitämisessä (Mäkisalo-Ropponen 2012, 23).

6.2 Kotoutuminen

Laki kotoutumisen edistämisestä eli kotoutumislaki määrittelee kotoutumisen tarkoittavan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä. Tämän kehityksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle niitä tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee työelämässä ja yhteiskunnassa. Samanaikaisesti kotoutumisen aikana tuetaan maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin säilymistä ja ylläpitämistä, mistä jo aikaisemmin mainitsin. Kotoutumisen tärkeä peruste on myös maahanmuuttajan kuntalaiseksi asettuminen. Ropponen-Mäkisaloon (2012, 22) mukaan kotoutumisen käsitteellä viitataan integraatioon ja kotoutuessaan maahanmuuttaja tulee osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Haavikko ym. (2009,15) puolestaan määrittelevät kotoutumisen tarkoitettavan maahan muuttaneen henkilön henkilökohtaista ja yksilöllistä psyykkistä pro-

sessia, jonka aikana hän työstää ulkoisten muutosten aiheuttamaa sisäistä muutosta.

Maahanmuuttajalle uuteen kulttuuriin sopeutuminen voi kuitenkin olla Haavikon ja Bremerin (2009, 10) mukaan hyvin stressaava kokemus. Myös psyykinen kotoutuminen voi viedä vuosia. Helander ym. (2009, 15) puhuvat kotoutumisesta myös kivuliaana prosessina. Mistä sitten tietää olevansa kotoutunut? Helanderin (2009, 15) mukaan ihmisen sanotaan olevan kotoutunut, kun hän löytää tasapainon elämälleen ja toimintakyvyn uudessa kotimaassaan. Sisäministeriön (2013, 19) mukaan myös perheen merkitys kotoutumisen edistäjänä on merkittävä. Alaikäisiltä yksintulleilta turvapaikanhakijoilta kuitenkin puuttuu kokonaan oman perheen tuki. Kuinka heidän kotoutumisen edistymistä voitaisiin tukea?

6.3 Kotoutumista edistävät palvelut

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -toimenpideohjelmassa on linjattu maahanmuuttopolitiikan suuntaviivoja. Toimenpideohjelman mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten sujuvaa siirtymistä koulutuksesta työelämään on tuettava. Myös opintojen aikana suomen ja ruotsin kielen opetukseen sekä muihin tarvittaviin tukipalveluihin tulee panostaa sekä maahanmuuttajataustaisten nuorten harrastusmahdollisuuksia tulee edistää. Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -toimenpideohjelmassa on mainittukin tavoitteena se, että maahanmuuttajat käyttävät samoja perus- ja erityispalveluja kuin muutkin kansalaiset. Samanaikaisesti on kuitenkin huolehdittava julkisten palveluiden soveltuvuudesta maahanmuuttajille.

Maahanmuuton alkuvaiheessa maahanmuuttajien erityistarpeisiin tulisi voida vastata tarvittaessa yksilöllisin palveluin, sillä maahantulon alkuvaiheeseen panostaminen voi edesauttaa työllistymisessä sekä tukea koulutuspolkujen suunnittelussa. Samalla voidaan ennaltaehkäistä mahdollisesta syrjäytymisestä aiheutuvia ongelmia ja kustannuksia tulevinä vuosina. Toimenpideohjelmassa kotoutumisen alkuvaiheen ohjaus ja neuvonta nähdään ensiarvoisen tärkeänä ja kotoutumista edistävinä toimina. Myös kotoutumista tukevin palveluihin pääseminen heti maahantulon alkuvaiheessa tukee maahanmuuttajan

kotoutumista ja alkuvaiheen toimilla on näin ollen suuri merkitys. (Sisäministeriö 2013, 19.)

Sisäministeriön (2013, 21) mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten jääminen peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen ulkopuolelle on suurempi riski kuin kantaväestöön kuuluvilla nuorilla. Lasten ja nuorten kotoutumista onkin tuettava riittävän pitkäjänteisesti ja erityisesti on panostettava kielitaidon ja opiskeluvalmiuksien tukemiseen. Samanaikaisesti olisi parannettava oppivelvollisuuden ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuuksiaan suorittaa peruskoulu sekä tuettava heidän jatko-opintoihin siirtymistä. (Sisäministeriön 2013, 21.)

6.3.1 Mielenterveyspalvelut

Parson (2010, 31) painottaa Suomen maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan kirjattuja toimenpiteitä, joista hän nostaa esille muun muassa sen, kuinka tärkeä on vastata traumatisoituneiden turvapaikanhakijoiden ja erityisen tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten tarpeisiin. Myös yksintulleiden turvapaikanhakijoiden jälkihuollon turvaaminen sekä mielenterveyspalveluiden kehittäminen ovat Parsonin (2010,31) mukaan asioita, joita tulee huomioida yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden palveluissa.

Oleskeluluvan saaneet lapset ovat kuntaan muuton jälkeen oikeutettuja samoihin kunnallisiin peruspalveluihin kuin suomalaiset alaikäiset lapset mutta kuntien välillä on Björklundin (2015b, 35- 36) mukaan kuitenkin eroja. Eroja on muun muassa siinä, kuinka terveydenhuollon palvelut on näille lapsille järjestetty. Aikaisemmin opinnäytetyössä mainitsin lasten kokemuksia lähtömaassa, syitä lähdölle sekä näiden kokemusten vaikutusta lasten elämässä. Väistämättä on nostettava esille mielenterveyspalveluiden sekä traumaperäisiin kokemuksiin erikoistuneiden terapiapalveluiden tarve. Kuten Parson (2010, 42) mainitsee, näiden lasten ongelma on Suomessa se, että traumaperäisiin kokemuksiin ja mielenterveysasioihin erikoistuneita mielenterveys- ja terapiapalveluita ei ole saatavilla. Lapset ja nuoret, jotka ovat joutuneet kokemaan kotimaassaan ja pitkän matkan aikana mahdollisesti kidutusta ja hyväksikäyttöä, jonottavat kunnissa mielenterveyspalveluihin pääsyä suomalaisten lasten tavoin. Kuitenkin yksin Suomeen saapuvilla lapsilla olisi tarve erityispalveluihin.

(Parson 2010, 42.) Myös Björklund (2015b, 36) nostaa esille saman asian: yksi kolmasosa lapsista on traumatisoituneita, ja he oireilevat psyykkisesti eri tavoin. Mielenterveyspalveluiden saatavuus ei kuitenkaan ole standardien mukainen, ja vain noin kolmannes alaikäisistä yksintulleista lapsista on saanut hoitoa oireisiinsa.

Parson (2010, 42) mainitseekin, että käytännössä alaikäiset yksintulleet lapset pääsevät mielenterveyspalveluiden käyttäjiksi kiireellisissä tilanteissa, kuten psykoosi- tai muissa vastaavanlaisissa tilanteissa mutta näiden lasten on vaikea saada pitkäkestoista terapiaa. Suomessa on aikuisille tarkoitettu Kidutettujen kuntoutuskeskus (KITU), joka on erikoistunut auttamaan kidutuksen uhreja. KITU:ssa ei kuitenkaan hoideta lapsia eikä vastaavanlaista palvelua ole lapsille saatavilla. (Parson 2010, 43.)

6.3.2 Lasten suojelu

Kaikkia Suomessa olevia lapsia koskee lastensuojelulaki, myös yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Lastensuojelulaki koskee yksintulleita alaikäisiä siinä vaiheessa, kun he hakevat turvapaikkaa, kun he saavat oleskeluluvan Suomeen tai kun turvapaikkahakemukseen on tehty päätös. Kuntien on myös huolehdittava lastensuojelun toteutumisesta omalla alueellaan, mikäli turvapaikanhakijalapsilla ilmenee lastensuojelutarvetta. (Parson 2010, 42–44; Lastensuojelulaki.) Kuitenkin kuntien toiminnassa on Parsonin (2010, 43) mukaan eroja erityisesti siinä, ottavatko he turvapaikanhakijalapsia lastensuojelutoimenpiteiden piiriin. Epäkohtana Parson (2010, 43) näkee sen, ettei lastensuojelulaki takaa turvapaikanhakijalapsille minkäänlaista jälkihuoltoa lapsen tultua täysi-ikäiseksi vaikka lapsi olisi ollut lastensuojelutoimenpiteiden piirissä.

Nuorten kotoutumisen kannalta opetus-, nuoriso- ja sosiaalitoimen sekä terveystoimen edustajilla on keskeinen rooli kotouttamisessa. Kotoutumislaisissa on myös säädetty kunnan velvollisuutena järjestää alaikäisenä yksintulleelle nuorelle lastensuojelun jälkihuollon toimenpiteitä ja palveluja hänen niitä tarvittaessaan. Erityisen voimakasta tukea ja ohjausta tarvitsevat ne lapset, jotka ovat asuneet Suomessa vasta lyhyen ajan. Tuen tarve on suuri myös niillä lapsilla ja nuorilla, joilla ei ole riittävää suomen- tai ruotsin kielen taitoa tai lu-

ku- ja kirjoitustaito puuttuvat kokonaan. Tukea ja ohjausta tarvitaan myös erityisesti siinä vaiheessa kun on aika hakeutua jatko-opintoihin. (Linnossuo ym. 2014, 12.)

6.3.3 Toimeentulo, koulunkäynti ja muut tukipalvelut

Oleskeluluvan saatuaan yksintulleen turvapaikanhakijankin on rekisteröidyttävä kuntalaiseksi maistraatissa. Kuntaan rekisteröitymisen jälkeen, edustaja tekee lapsesta hakemuksen Kelaan Suomen sosiaaliturvan piiriin kuulumiseksi. Toimeentulona lapsella on 17-vuotiaaksi asti lapsilisä sekä lapsilisän ohella toimeentulotuki uudesta kotikunnasta. Lisäksi lapsi voi saada täydentävää toimeentulotukea esimerkiksi omiin harrastuksiinsa. (Kettunen 2016, 12–18.) Perustoimeentulotuella eläminen voi kuitenkin olla haastavaa silloin, kun nuori vastaa kaikista kuluistaan ja menoistaan itse. Toimeentulotuki saattaa riittää juuri nuoren perustarpeisiin ja ruokaan, mutta Parsonin (2010, 43–44) mukaan joissakin tapauksissa nuoren perhe on kuitenkin vaatinut rahan lähettämistä myös kotimaahan.

Vaikka oppivelvollisuus koskee kaikkia Suomessa asuvia lapsia perusopetuslain 21.8.1998/628 mukaisesti, voi kunta kuitenkin itse päättää, järjestääkö se perusopetusta oppivelvollisuuden ulkopuolella oleville. Oppivelvollisuus päättyy 17 vuoden ikään eikä kunnalla tämän vuoksi ole velvoitetta järjestää opetusta 17 vuotta täyttäneille turvapaikanhakijoille. Kuitenkin kuntien välisissä käytännöissä ja mahdollisuuksissa on eroja. (Parson 2010, 44–45.) Björklund (2015b, 7) toteaa omassa tutkimuksessaan ”Unaccompanied refugee minors in Finland”, että erittäin tärkeää on näiden lasten hyvinvointi, lasten suojeleminen ja integroiminen yhteiskuntaan. Integroitumisessa Björklund (2015b, 7) korostaa koulun merkitystä. Myös Linnossuo ym. (2014, 12) korostavat koulun opinto-ohjauksen, TE-toimiston ja eri viranomaisten yhteistyön merkitystä. Sosiaalitoimen, terveydenhuollon toimijoiden, nuorisotyön sekä oppilaitosten yhteistyö on tärkeässä asemassa. Samoin etsivällä nuorisotyöllä sekä erilaisten järjestöjen yhteistyöllä on tärkeä rooli alaikäisten turvapaikanhakijoiden kotouttamisessa. Mäkisalo-Ropponen (2012, 25) tähdentää, että valtion kotouttamisohjelmassa on nostettu yhdeksi painopistealueeksi maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutuminen ja syrjinnän ehkäisy. Mäkisalo-Ropponen (2012, 25) mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret jäävät kuitenkin kantaväestöä use-

ammin peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen ulkopuolelle. Mäkisalo-Ropponen (2012, 25) korostaakin, että erityisesti on huomioitava ne maahanmuuttajataustaiset nuoret jotka saapuvat Suomeen oppivelvollisuusiän loppupuolella tai sen jälkeen.

Alaikäiselle ilman huoltajaa saapuneelle ja oleskeluluvan saaneelle laaditaan aina kotoutumissuunnitelma (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 15. §). Kotoutumislain 1. §:n mukaan, lain tarkoituksena ”on edistää kotoutumista sekä maahanmuuttajien mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan.” Kotoutumislain tarkoituksena on myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä vuorovaikutuksen edistäminen eri väestöryhmien kesken. Sovellettaessa kotoutumislakia alle 18-vuotiaaseen lapseen on lain mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä lapsen kehitykseen. Myös arvioitaessa lapsen etua on huomioitava mitä lastensuojelulain 417/2007, 4. §:ssä säädetään. Toteutettaessa kotoutumislaisissa säädettyjä toimenpiteitä ja palveluja on selvitettävä lapsen toivomukset sekä hänen mielipiteensä ja huomioitava nämä asiat lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.

Yksintulleen alaikäisen lopettaessa peruskoulun ja pakollisen oppivelvollisuuden, hän rekisteröityy TE toimistoon, missä hänelle tehdään kotoutumissuunnitelma. Normaalisti kotoutumissuunnitelman kesto on kolme vuotta mutta joissakin tapauksissa sitä voidaan pidentää viiteen vuoteen. Kotoutumissuunnitelman tarkoitus on auttaa kotoutumisessa, työllistymisessä sekä sosiaalisessa inkluusiossa. (Björklund 2015b, 36–37.) Björklundin (2015b, 37) mukaan 16 vuotta täyttäneiden alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tilanne on haasteellinen, sillä lapset eivät ole enää pakollisen koulunkäynnin iässä. Kuitenkin on mahdollista, että heillä on peruskoulu suorittamatta. Näissä tilanteissa peruskoulu täytyykin järjestää erityisluokissa, jotka on tarkoitettu aikuisille. Björklund (2015b, 37) korostaakin, että ilman suoritettua peruskoulua ja riittävää suomen tai ruotsin kielen taitoa on käytännössä mahdotonta saada työtä tai toisen asteen koulutusta.

Kuten aikaisemmin mainitsin, eristäytyminen ja oman perheen tuen puuttuminen on alaikäisille turvapaikanhakijoille suuri ongelma. Björklund (2015b, 7) on tutkimuksessaan ”Unaccompanien refugee minors in Finland” todennut, että oman perheen puuttuessa monet alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat ha-

kevat kuuluvuuden tunnetta erilaisista sosiaalisista yhteisöistä ja paikoista. Koska heidän on toisinaan vaikea ystävystyä suomalaisten kanssa, monet turvautuvat muiden samassa tilanteessa olevien apuun riippumatta heidän kielestään tai kulttuuristaan. Näin muista yksintulleista alaikäisistä tulee tärkeä vertaistuki nuorelle ja ystävyys-suhteita solmitaan usein samaa sukupuolta ja samaa ikää oleviin nuoriin muiden nuorten tavoin. (Wernesjö 2014; Björklund 2015b, 44 mukaan.)

7 TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY

Opinnäytetyöni toimeksiantaja Lahden Maahanmuuttajapalvelut kuuluvat Lahden kaupungin sosiaalipalveluihin. Maahanmuuttajapalveluiden henkilöstö työskentelee pakolaisten ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulevien paluumuuttajien parissa. Maahanmuuttajapalvelut huolehtivat edellä mainittujen asiakasryhmien vastaanottopalveluista, toimeentulon turvaamisesta, eri palveluihin perehdyttämisestä, palveluihin ohjaamisesta sekä kotouttamistoimenpiteistä. Paluumuuttajat voivat tarvittaessa asioida maahanmuuttajapalveluissa 6–12 kuukautta ja pakolaistaustaiset asiakkaat 3–4 vuotta ensimmäisestä Suomeen rekisteröintipäivästä alkaen. Myös edellä mainittujen asiakkaiden tukeminen erilaisissa kriisitilanteissa kuuluu maahanmuuttajapalveluiden työhön. (Lahden kaupungin alueen maahanmuuttajaopas 2010; Maahanmuuttaja-palvelut.)

Lahden kaupungin maahanmuuttajapalvelut huolehtivat lisäksi 20 kiintiöpakolaisen vastaanotosta vuosittain. Myös muilta paikkakunnilta muuttavien, alle kolme vuotta Suomessa rekisteröitynä olleiden kiintiöpakolaisten vastaanotto kuuluu Lahden maahanmuuttajapalveluiden tehtäviin. Maahanmuuttajapalvelut vastaanottavat myös myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneet turvapaikanhakijat, joiden kotikuntana on Lahti. (Lahden kaupungin alueen maahanmuuttajaopas 2010; Maahanmuuttaja-palvelut.) Lahden kaupungin maahanmuuttajapalveluihin kuuluu myös alueellinen integraatiopalvelupiste Alipi, jossa voivat asioida kaikki Päijät-Hämeen alueella asuvat ulkomaalaiset. (Lahden kaupungin alueen maahanmuuttajaopas 2010; Maahanmuuttajapalvelut.)

8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

8.1 Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimuskohde

Opinnäytetyön tutkimusongelmana oli selvittää, vastaavatko Lahden olemassa olevat sosiaali- ja terveyspalvelut alaikäisten yksintulleiden oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tarpeita. Pääpaino tutkimuksessa oli kuitenkin sosiaalipalveluissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää yksintulleiden alaikäisten oleskelu-luvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalveluita Lahdessa. Tavoitteena on tuoda esille nykyisten olemassa olevien palveluiden toimivuutta sekä palveluiden mahdollisia kehittämistarpeita. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

1. Vastaavatko nykyiset sosiaali- ja terveyspalvelut kohderyhmän tarpeita?
2. Mitä kehitettävää nykyisissä palveluissa on kohderyhmän kannalta?

Opinnäytetyön tutkimuskohde oli alaikäisille yksintulleille oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille tarjolla olevat sosiaali- ja terveyspalvelut Lahdessa. Sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuutta ja tarvetta kohderyhmälle kartoitettiin haastattelemalla Lahden kansanopistolla asuvia oleskeluluvan saaneita nuoria sekä heidän kanssaan työskenteleviä ohjaajia. Oleskeluluvan saaneet nuoret asuivat tutkimuksen aikana Lahden kansanopistossa, Maahanmuuttoviraston Nutukka 2 -hankkeen perusteella. (Ks. Maahanmuuttovirasto 2015.)

Lahden kansanopistolla asuvat alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat olivat turvapaikkaprosessin ajan virallisesti kirjoilla Kotkan Koivulan ryhmäkodissa mutta he asuivat ja opiskelivat Lahden kansanopistolla. Oleskeluluvan saamisen jälkeen nuoret siirtyivät kuntalaisiksi Lahteen. Näin ollen Lahden sosiaali- ja terveyspalvelut kuuluvat nuorille muiden kuntalaisten tavoin. Kaikki opinnäytetyötä varten haastatellut nuoret olivat löytäneet oman asunnon, ja edessä oli muutto itsenäiseen asumiseen kesäkuun 2016 alussa.

8.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttaa tutkimusongelma sekä tutkimuskohde. Kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä käytetään silloin kun halutaan tuoda esille tutkittavien näkökulma sekä saada tutkittavien ääni kuuluville. (Hirs-

järvi & Hurme 2010, 28.) Laadullisen tutkimuksen erityispiirre on Vilkan (2015, 121) mukaan siinä, että tavoitteena ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta vaan laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyn tutkimuksen tärkeänä tehtävä on olla emansipatorinen. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tulisi olla sellainen, että tutkittavien ymmärrys tutkittavasta asiasta lisääntyisi. Samalla tavoitellaan sitä, että asia jota tutkitaan, vaikuttaisi tutkittavien ajattelu- ja toimintatapoihin tutkimuksen jälkeen.

Tämä on erityisesti huomioitava silloin, kun tietoja tutkijalle antava henkilö eli informantti on lapsi tai nuori (Vilka 2015, 125). Laadullisen tutkimusmenetelmä valinta tähän opinnäytetyöhön oli luonnollista sillä hain vastauksia tutkimuskysymyksiin nuorten sekä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten kokemuksista ja havainnoista heidän itsensä kertomina. Tavoitteena oli myös saada haastateltavilta kehittämis ehdotuksia palveluiden suhteen.

8.2.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyön haastattelumuotona oli teemahaastattelu, mikä on Kanasen (2010, 53–55) mukaan laadullisen tutkimuksen yleisin tiedonkeruumenetelmä. Teemahaastattelussa haastattelu koostuu eri aiheista eli teemoista. Teemahaastattelussa haastattelu etenee teemojen ja avointen kysymysten avulla, sen sijaan että kysymykset olisivat yksityiskohtaisia. Teemahaastattelussa kysymykset muotoutuvat itse haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2010, 47–48.)

Teemahaastattelulle ominaista on aiheen lähestyminen eri teemoista käsin, joiden avulla pyritään ymmärtämään sekä paljastamaan ilmiö eri näkökulmistä. Haastattelua ohjataan teemojen avulla esittäen avoimia kysymyksiä, jotka usein muotoutuvat haastattelutilanteessa. Tietyt vaihtoehdot eivät sido vastauksia, joten haastattelun ohjaaminen on luontevaa haastattelun edetessä. Teemahaastattelua kutsutaan Kanasen (2010, 55–56) mukaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Kysymysten ja teemojen lukkoon lyöminen ennen haastattelua on Kanasen (2010, 55–56) mukaan mahdotonta. Teemahaastattelu voidaan Kanasen (2010, 53) mukaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluna, joissa kummassakin on etunsa. Yksilöhaastattelussa haastatellaan yhtä henkilöä kerrallaan, ja ryhmähaastatteluun osallistuu useampi henkilö samanaikaisesti. Vilkan (2015, 135) mukaan haastateltavien va-

linnassa on muistettava, mitä ollaan tutkimassa. Tutkimusongelmasta riippuen on mielekästä valita haastateltavat joko teemaa tai tutkittavaa asiaa koskevan asiantuntemuksensa tai kokemuksensa perusteella. Tässä opinnäytetyössä haastateltavat alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat sekä heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset olivat näin ollen tärkeimmät informantit opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ajatellen.

Hyödynsin opinnäytetyön teoriaosuutta sekä tutkimusongelmaa teema-alueiden suunnittelussa. Teemojen suunnittelussa pyrin rajaamaan teemat niihin osa-alueisiin ja palveluihin, joiden oletin teorian pohjalta kuuluvan tutkittavien nuorten elämään Lahdessa. Mallia teemojen suunnitteluun hain myös aikaisemmista tutkimuksista. Teemat muodostuivat niistä asioista, jotka liittyvät nuorten käyttämiin sosiaalipalveluihin Lahdessa, sekä asumiseen, elämiseen, koulunkäyntiin, vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin ja harrastuksiin liittyviin asioihin. Teemoissa pyrin keskittymään myös niihin asioihin, jotka liittyvät tiiviisti myös kohderyhmän kotoutumiseen.

Teema-alueiden suunnittelussa peilasin teoriaa myös alla olevaan sosiaali- ja terveysministeriön määritelmään sosiaalipalveluiden järjestämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön (2016) mukaan sosiaalipalveluja järjestetään tuen tarpeisiin ja niitä on järjestettävä muun muassa tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen sekä äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen. Sosiaalipalveluja on järjestettävä myös sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi, osallisuuden vahvistamiseksi ja lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi.

Haastatteluteemoiksi valikoitui 4 eri teemaa. Ensimmäisenä teemana oli arki ja asuminen Lahdessa, johon liittyi kiinteästi myös koulunkäynti ja kielen opiskelu. Tämän teeman avulla pyrin kartoittamaan muun muassa sitä, mistä nuorten arki koostuu, sekä samalla kartoitin nuorten vaikutusmahdollisuutta omaan arkeensa. Koulunkäynti ja kielenopiskelu teeman avulla oli myös tavoitteena saada selville, kuinka koulunkäynti ja kielen oppiminen ovat vaikuttaneet nuorten kotoutumiseen. Teemahaastattelukysymyksillä pyrin myös selvittämään, mitkä sosiaalipalvelut mahdollisesti ovat tukeneet muuttoa itsenäiseen asumiseen. Sosiaalinen verkosto oli haastattelun toisena teemana. Tämän teeman kautta pyrin tuomaan esille nuorten käyttämiä vapaa-ajan palveluita Lahdessa sekä sosiaalisten suhteiden ja ystäväpiirin mahdollista vaikutusta.

tusta nuorten käyttämiin palveluihin. Haastattelukysymysten avulla pyrin saamaan selville, kuinka eri sosiaalipalvelut ovat tukeneet sosiaalisten suhteiden syntymistä ja onko niillä ollut jokin merkitys sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Kotouttaminen ja kotoutuminen olivat haastattelujen kolmas teema. Tässä teemassa kotouttamiseen ja kotoutumiseen liittyvät palvelut olivat pääasiassa. Haastatteluissa pyrin selvittämään, onko sosiaalipalveluissa jotakin erityistä, mikä tukee nuorten oman kulttuuritaustan ylläpitämistä ja huomioimista nuorten arjessa. Neljäntenä teemana olivat sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäminen sekä nuorten kokemukset palveluista. Kotouttaminen ja kotoutuminen nivoutuivat haastatteluissa automaattisesti ja tärkeänä osana sosiaalipalveluihin sekä tutkimuksen muihin teemoihin. Pyrin hakemaan myös vastausta siihen, kuinka olemassa olevien sosiaalipalveluiden avulla voidaan auttaa nuorten kotoutumista ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa ja erityisesti Lahdessa. Lisäksi haastatelluilta kysyttiin toiveita ja kehittämiskehdoituksia Lahden sosiaali- ja terveystalveluista kohderyhmälle.

8.2.2 Teemahaastattelujen toteutus

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, koska näin pystyin keskittymään yhteen haastateltavaan kerralla. Yksilöhaastattelu on Hirsjärven ym. (2010, 61) mukaan tavallisin tapa tehdä haastattelu. Aloittelevasta tutkijasta yksilöhaastattelu saattaa tuntua helpoimmin toteutettavissa olevista haastatteluista, ja näin myös itse ajattelin haastatteluja suunnitellessani.

Ryhmähaastattelussa haastattelija puhuu useille haastateltaville samanaikaisesti, osoittaen samanaikaisesti kysymyksiä myös yksittäisille ryhmän jäsenille (Hirsjärvi ym. 2010, 61). Ryhmähaastattelun ajattelin etukäteen myös hajottavan omaa keskittymistäni, joten yksilöhaastattelut tuntuivat sopivammalta vaihtoehdolta. En tuntenut haastattelemani nuoria entuudestaan, näin ollen en voinut etukäteen arvioida nuorten välistä ryhmädynamiikkaa tai heidän keskinäisiä suhteitaan. Tämän vuoksi näin ryhmähaastatteluun liittyvän tekijöitä, jotka olisivat vaikuttaneet mahdollisesti yksittäisen nuoren vastauksiin ja sitä kautta tutkimustuloksiin. Hirsjärven ym. (2010, 63) mukaan ryhmädynamiikan ja valtahierarkian vaikutukset voivat vaikuttaa yksittäisen ryhmän jäsenen sanomisiin sekä siihen, kuka puhuu ryhmässä ja mitä ylipäätään sanotaan. Yhden tai kahden henkilön dominoiva asema ryhmässä vaikuttaa myös mui-

den henkilöiden kommentteihin ja sanomisiin. Tämän asian eliminoimiseksi päädyin yksilöhaastatteluihin myös haastattellessani ohjaajia.

Tässä opinnäytetyössä ryhmähaastattelu olisi tarkoittanut sekä nuorten että työntekijöiden samanaikaista haastattelemista. Ryhmähaastattelulla olisin säästänyt aikaa, mutta ryhmähaastattelu olisi tuonut haastattelutilanteeseen mukanaan ryhmän vaikutukset. Kanasen (2010, 53) mukaan ryhmähaastattelu vaatii haastattelijalta kykyä huomioida kaikki haastateltavat tasapuolisesti, niin että kaikki saavat ajatuksensa ja mielipiteensä kuulluksi ja että kaikki tulevat huomioiduiksi tasapuolisesti. Ryhmähaastattelu vaatii myös haastattelijalta kykyä antaa kaikille tasapuolisesti mahdollisuus mielipiteidensä esille tuomiseksi. Keskustelin ryhmähaastattelun valinnasta myös opinnäytetyön ohjaajan lehtori Harri Mäkisen kanssa. Hänen kanssaan käydyn keskustelun jälkeen olin entistä vakuuttuneempi yksilöhaastattelun sopivuudesta tähän tutkimukseen.

Haastatteluilla on päämäärä, johon pyritään haastattelujen kautta sekä haastattelijalla on tiedon intressi, jonka vuoksi hän tekee kysymyksiä ja aloitteita. Haastattelijalla kannustaa vastaamaan, ohjaten keskustelua ja fokusoiden keskustelua tiettyihin teemoihin. Myös tutkimuksen tavoite ohjaa haastattelua. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23.) Hirsjärven ym. (2010, 75) mukaan haastattelujen tallentaminen jossakin muodossa on välttämätöntä. Päädyin nauhoittamaan haastattelut digitaalisen tallentimen avulla. Kanasen (2010, 58) mukaan se vapauttaa haastattelijan vastusten kirjaamisesta, ja näin tutkija voi täysin keskittyä haastattelun tekemisen. Luvan haastattelujen nauhoittamiseen olin saanut nuorten edustajilta. Itse haastattelutilanteessa varmistin asian uudestaan nuorilta itseltään vaikka olin etukäteen saanut kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Myös työntekijöiltä varmistin, että haastattelujen nauhoittaminen sopi heille. Jokaisen haastattelun alussa kuitenkin kertosin haastattelutilanteisiin liittyviä asioita, kuten mahdollisuuden keskeyttää haastattelu tai jättää vastaamatta kysymyksiin, jos ne tuntuivat hankalilta tai nuori tai ohjaaja ei muuten olisi halunnut vastata esittämiini kysymyksiin. Haastatteluissa huomioin myös Maahanmuuttoviraston ohjeet asiakkaiden haastattelussa (ks. Maahanmuuttovirasto 2016d, Asiakkaiden haastattelu ja kuvaus).

8.3 Tutkimusaineiston analysointi

Haastattelujen jälkeen litteroin aineiston, aina kulloisenkin haastattelun jälkeen. Näin itse haastattelutilanne oli itselläni vielä hyvin muistissa. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 37 sivua ja litterointi oli hyvin aikaa vievä vaihe opinnäytetyössä. Hirsjärven ym. (2010, 141) mukaan litteroinnin eli haastattelun kirjoitettuun muotoon purkamisen tarkkuus riippuu tutkimustehtävästä sekä tutkimusotteesta. Tässä opinnäytetyössä käytin yleiskielen litterointia, jättäen pois kuitenkin tarkat äännähdykset ja taukomerkit. Muutoin litteroin aineiston sanasta sanaan. Litteroinnin jälkeen hävitin huolellisesti kaiken nauhoitetun aineiston. Henkilöllisyyden ja anonymiteetin suojaamisesta huolehdin niin, ettei aineistosta tule ilmi haastateltujen nuorten tai työntekijöiden henkilöllisyys.

Aineistoa ei voi analysoida sitä lukematta (Hirsjärvi ym. 2010, 143). Aineiston litteroinnin jälkeen seurasi aineiston lukeminen moneen kertaan. Näin aineistosta nousee tutkijalle Hirsjärven ym.(2010, 143) mukaan kysymyksiä ja ajatuksia. Monen lukukerran jälkeen seurasi aineiston teemoittelu haastattelukysymysten sekä niiden vastausten perusteella, tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen. Teemoittelussa jätin tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois.

8.4 Toteutusaikataulu

Opinnäytetyön aiheesta sovin toimeksiantajan, Lahden maahanmuuttajapalveluiden kanssa marraskuussa 2015. Toimeksiantajan kanssa käydyn keskustelun jälkeen aihe vahvistettiin Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa marraskuussa 2015. Tammikuussa 2016 allekirjoitin sopimuksen opinnäytetyöstä. Samalla sekä opinnäytetyön kohderyhmä että aihe tarkentuivat rajatummaksi. Aihe muuttui maahanmuuttajien mielenterveyspalveluista alaikäisten yksintulneiden oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalveluiden kartoittamiseksi Lahdessa. Kohderyhmän ja aiheen tarkentumisen vahvistin vielä ohjaavalta lehtorilta.

Aiheen vahvistuksen jälkeen aloitin opinnäytetyön rakenteen suunnittelun sekä lähdeaineiston keräämisen. Opinnäytetyön tekeminen edellytti tutkimuslupien hakemista sekä Lahden kaupungilta että Lahden kansanopistolta. Tutkimuslupien hakeminen edellytti kuitenkin ensin opinnäytetyön tutkimussuunnitelman hyväksymistä ensimmäisessä suunnitteluseminaarissa, johon osallis-

tuin maaliskuussa 2016. Ensimmäisen suunnitteluseminaarin jälkeen olin vielä yhteydessä opinnäytetyön toimeksiantajaan maaliskuussa 2016 pyytäen tarkennusta opinnäytetyön näkökulmaan. Toimeksiantajan kanssa käydyn keskustelun jälkeen työstin opinnäytetyötä sekä tapasin opinnäytetyöni ohjaajaa lehtori Harri Mäkistä. Tämän toisen suunnitteluseminaarin jälkeen huhtikuussa 2016 työstin opinnäytetyön teoriaosuutta niin, että sain materiaalia teemahaastattelujen pohjaksi. Seuraavaksi hain tutkimusluvut sekä Lahden kaupungilta että Lahden kansanopistolta. Lahden kansanopiston tutkimusluvan sain huhtikuussa 2016 ja Lahden kaupungin tutkimusluvan oleskeluluvan saaneiden nuorten haastattelemiseksi sain toukokuussa 2016, antamieni lisäselvitysten jälkeen. Toukokuussa 2016 haastattelin sekä nuoret että ohjaajat sekä litteroin saamani aineiston. Tarkoitukseni oli haastatella myös nuorten edustajia ja saada myös heidän näkökulmansa opinnäytetyöhöni, mutta tämä ei toteutunut. Toinen edustajista ei vastannut haastattelupyyntööni, mutta toisen edustajan kanssa sovin alustavasti ajankohdan puhelinhaastattelua varten. Lopulta edustaja ei enää vastannut sähköposteihini, joten en saanut tehtyä haastattelua. Kesä-syyskuun 2016 aikana kirjoitin aineiston analyysin, johtopäätökset sekä tutkimustulokset sekä työstin opinnäytetyötä esitarkastusta varten. Opinnäytetyön pohdinnan, tiivistelmän ja abstractin viimeistelin syyskuun 2016 alussa ja syyskuun lopussa jätin työni esitarkastukseen. Esitarkastuksen jälkeen tein vaadittavat korjaukset opinnäytetyöhöni ja sopimuksen mukaisesti luovutin valmiin opinnäytetyöni toimeksiantajalle syyskuun lopussa. Lokakuussa jätin opinnäytetyöni lopputarkastukseen ja esittelin opinnäytetyöni loppuseminaarissa.

8.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Työn arvioitavuus, dokumentaatio, tulkinnan ristiriidattomuus, luotettavuus tutkitun kannalta sekä saturaatio ovat Kanasen (2010, 69–70) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit. Tässä opinnäytetyössä valittaviin menetelmiin olin perehtynyt etukäteen ja pohtinut menetelmien sopivuutta tutkimukseen. Tiedonkeruu-, analysointi ja tulkintamenetelmien käytön olen perustellut opinnäytetyöni tutkimusosuudessa. Dokumentaatio on Kanasen (2010, 69) mukaan yksi tärkeimmistä työn uskottavuutta luovista asioista. Tässä opinnäytetyössäni työn eri vaiheet sekä ratkaisut ja valinnat olen esittänyt perustelui-

neen asiankuuluvalla tavalla. Opinnäytetyön eri vaiheista olen myös pitänyt tarkkaa päiväkirjaa koko opinnäytetyön prosessin ajan; näin eri vaiheet ja päivämäärät ovat tarkasti kirjattuina. Tämä lisää opinnäytetyön luotettavuutta.

Opinnäytetyön tulkinnan ristiriidattomuutta en pysty osoittamaan, sillä tutkijoita tässä opinnäytetyössä oli vain yksi. Aineistoa en myöskään ole luetuttanut haastatelluilla henkilöillä. Opinnäytetyöhön oli mahdollista haastatella vain kolmea alaikäistä yksintullutta oleskeluluvan saanutta nuorta, sillä oleskeluluvan saaneita ei tutkimuksen aikana ollut Lahdessa useampia. Näin ollen tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä. Saturaatiota eli kylläntymispistettä ei opinnäytetyössä myöskään ole saavutettu. Haastatteluja tehtiin vain yksi kierros toukokuussa 2016 eikä haastatteluja toistettu.

Tutkimusta tehdessäni olen noudattanut tutkimuseettisiä periaatteita. Alaikäisten nuorten haastatteluihin olen pyytänyt kirjallisen luvan nuorten edustajilta. Nuoria itseään olen informoinut tehdystä haastattelusta ja selittänyt mitä tutkin ja mihin he osallistuvat. Olen pyytänyt nuorilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun osallistumisesta, edustajan suostumuksen lisäksi. Haastattelutilanteessa olen selittänyt tutkittavan aiheen uudestaan sekä olen antanut mahdollisuuden keskeyttää haastattelu milloin vain. Haastatteluissa olen antanut mahdollisuuden olla vastaamatta esittämiini kysymyksiin. Samoin haastatelluilla ammattilaisilla oli mahdollisuus keskeyttää haastattelu tai jättää vastaamatta esittämiini kysymyksiin. Haastatteluaineisto on ollut vain haastattelijan käytössä, eikä haastateltujen henkilöllisyys ole paljastunut missään opinnäytetyön vaiheessa. Litteroidun aineiston olen hävittänyt litteroinnin jälkeen.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa olen miettinyt myös sitä, kuinka hyvin haastatellut nuoret pystyivät kertomaan omat ajatuksensa sekä vastaamaan teemahaastattelun kysymyksiin vieraalla kielellä. Vaikka nuorten suomen kielen taito on riittävän hyvä haastattelujen toteuttamiseen suomen kielellä ilman tulkkia, pohdin kuitenkin sitä, osasivatko he kertoa kaikki asiat niin kuin halusivat. Pohdin myös, ovatko haastattelussa käyttämäni käsitteet ja sanat sellaisia, jotka olivat nuorille tuttuja. Toisena asiana, jota väistämättä olen joutunut pohtimaan analyysiä tehdessäni, oli se, kuinka paljon joidenkin kysymysten toistaminen ja kysymysten muotoileminen uudelleen itse haastattelutilanteessa vaikutti nuorten vastauksiin. Pohdintavana oli myös se, kuinka

joidenkin asioiden ja kysymysten selittäminen toisin sanoin mahdollisesti vaikutti nuorten vastauksiin vai oliko sillä tulosten kannalta merkitystä.

Lähdekriittisyys vahvistaa myös tutkimuksen luotettavuutta. Opinnäytetyössä on käytetty pääsääntöisesti 2000-luvun lähdeaineita, myös joitakin teoksia vuodelta 2016. Olen käyttänyt lähdeaineina myös joitakin kansainvälisiä tutkimuksia.

9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Arki ja asuminen

Tutkimukseen osallistuneet nuoret asuivat haastattelun ajankohtana Lahden kansanopistolla. Nuoret olivat asuneet Lahdessa eripituisia aikoja puolesta vuodesta noin 9 kuukauden ajan. Kansanopistolla asumista sekä nuoret että haastattelemani ohjaajat pitivät hyvänä vaihtoehtona ryhmäkodin sijaan. Ryhmäkodit sijaitsevat usein keskustojen ulkopuolella ja niissä nuoret viettävät enimmäkseen aikaa muiden maahanmuuttajien kanssa. Näin ollen nuoret voivat jäädä sivuun ja eroon suomalaisista nuorista. Lahden keskustassa sijaitsevassa Kansanopistossa asuminen tuki nuorten tutustumista sekä suomalaisiin nuoriin että muihin kansanopistossa opiskeleviin. Haastattelemani nuoret tapasivat kansanopistossa myös suomalaisia opiskelijoita, mikä myös auttoi nuorten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä lisäsi heidän sosiaalisia suhteitaan.

Koulunkäynti ja opetus nuorille oli järjestetty kansanopistolla, jossa nuoret opiskelivat suomen kieltä ja kulttuuria eritasoisissa ryhmissä. Kukin nuori opiskeli suomen kieltä oman osaamisensa mukaisesti siirtyen tasolta toiselle siihen ryhmään, joka tuki parhaiten oppimista. Nuoret olivat erittäin tyytyväisiä opetuksen tasoon, sekä he kokivat saamansa opetuksen hyväksi ja kannustavaksi. Nutukka 2 -hankkeen avulla mahdollistettu asuminen ja koulunkäynti kansanopistossa tukivat myös nuorten kotoutumista Lahteen. Kansanopiston opetuksen jälkeen nuoret olivat jo suunnitelleet seuraava opiskeluaan muun muassa suomen kielen opiskelua koulutuskeskus Salpauksessa. Haastatelluissa nuoret toivat esille tavoitteensa suorittaa peruskoulu sekä sen jälkeen jatko-opintoja joko ammattikoulussa tai yliopistossa, joskin nuorten epävar-

muus sekä vaihtuvat tulevaisuuden suunnitelmat nousivat haastatteluista esille.

Haastattelussa kysyin nuorten harrastusmahdollisuuksista koulunkäynnin ohella. Jalkapallo ja liikkuminen sekä yhteinen tekeminen kansanpistolla kuuluivat nuorten vapaa-aikaan, joskaan kovin kalliisiin harrastuksiin nuorilla ei ollut varaa, pienen toimeentulon vuoksi. Kysyin myös haastattelemiltani nuorilta heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa omaan arkeensa. Kysyin myös, mitä palveluita he käyttävät omassa arjessaan. Arjessa nousi vahvasti esille nuorten käyttämät Lahden nuorisopalvelut. Haastatteluissa nuoret kertoivat käyneensä myös tutustumassa kansanopiston ohjaajien kanssa Lahden eri nuorisotalojen toimintaan.

9.2 Sosiaalinen verkosto

Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli sosiaalisia suhteita sekä sosiaalista verkostoa elämässään. Sosiaalisten verkostojen syntymistä tuki myös nuorten käyttämät nuorisopalvelut. Nuoret olivat saaneet hyvin ystäviä ja kavereita Lahdesta, mikä tuli vahvasti esille myös ohjaajien haastatteluissa. Haastattelujen mukaan nuorilla on sekä suomalaisia että erimaalaisia ystäviä eivätkä nuorten sosiaaliset suhteet rajoittuneet pelkästään kansanopistolla asuviin muihin opiskelijoihin. Haastatteluissa nuoret kertoivat käyvänsä Nuorisopalveluiden nuorten tila Triplassa ja Triplan työntekijöiltä nuoret olivat saaneet apua ja neuvoa aina tarvittaessa. Haastatteluissa ilmeni myös, että nuoret olivat saaneet solmittua jonkin verran suhteita omasta kotimaastaan tulleisiin aikuisiin. Näihin aikuisiin nuoret olivat tutustuneet lähinnä kansanopiston kautta. Näistä aikuisista nuoret ovat saaneet omaa tukiverkkoa, joilta voi tarvittaessa kysyä apua:

”...joskus tulee asia, mä kysyn mitä mä teen, missä mä menen ja hän vastaa ja hän auttaa minua ja se on hyvä..”

Haastatteluista ilmeni myös se, että nuoret saivat paljon tukea kansanopiston henkilökunnalta. Nuorten käyttämistä sosiaalipalveluista kysyessäni nuoret mainitsivat sosiaalitoimiston sekä sosiaalityöntekijän avun ja tuen. Nuoret kertoivat ottavansa yhteyttä sosiaalityöntekijäänsä joskus itsenäisesti joskus tukeutuen ohjaajien apuun. Kaikki haastattelemanuoret sekä ohjaajat mainit-

sivat myös yhteydenpidon edustajaan. Nuoret kertoivat saavansa kuuntelijan mieltä askarruttaviin asioihin heidän kanssaan työskentelevistä ammattilaisista ja ohjaajista. Haastattelujen mukaan nuoret saivat apua sekä tukea arkipäivän ongelmiinsa myös omista henkilökohtaisista sosiaalisista suhteistaan.

9.3 Kotouttaminen ja kotoutuminen

Haastatellut nuoret olivat asuneet Suomessa keskimäärin 1,5–2 vuotta ja oleskeluluvan saamisesta oli haastattelujen aikaan kulunut keskimäärin puolesta vuodesta yhdeksään kuukauteen. Kaikki kolme haastattelemaani nuorta olivat oleskeluluvan ja kuntapaikan saatuaan halukkaita jatkamaan elämäänsä Lahdessa, jonne he kertoivat kotiutuneensa. Haastatteluissa korostui selkeästi kansanopistolla elämisen ja koulunkäynnin vaikutus nuorten kotoutumiseen positiivisella tavalla. Kansanopisto -toiminta opiskeluineen sekä asumismuotona on selkeästi edesauttanut haastattelemini nuorten kotoutumista, kuten ohjaaja sitä kuvasi:

”...opiston myötä nuoret kohtaavat niitä maahanmuuttajia jotka ovat jo kotiutuneet Lahteen ja sitten ihan suomalaisia nuoria, nuoret ovat hyvinkin kotiutuneet Lahteen ..”

Kotoutumissuunnitelma oli tehty kahden haastattelemani nuoren kanssa, heidän täytettyään 17 vuotta. Kotoutumissuunnitelmassa oli mietitty tulevaisuutta sekä koulutusta sekä palveluita nuorten kotoutumisen edistämiseksi. Haastateltavat nuoret kertoivat miettineensä jonkin verran tulevaisuuttaan ja koulutustaan, mutta haastatteluissa ilmeni tulevaisuuden kuitenkin vielä olevan avoin. Nuoret myös kertoivat tulevaisuuden suunnitelmien vielä vaihtuvan ammattikoulutuksesta yliopisto-opintoihin. Haastattelujen mukaan nuoret halusivat jatkaa suomenkielen opiskeluaan ja oppia suomen riittävän hyvin ennen mahdollisia opintojaan. Suomen kielen oppimisen tärkeys ilmeni haastatteluissa ikään kuin avaimena parempaan tulevaisuuteen.

Haastateltavat nuoret kertoivat haluavansa jäädä Lahteen nyt oleskeluluvan saatuaan sillä Lahdesta on tullut kotikaupunki. Yksi nuorista sanoi, että hänen koulunsa, ystävänsä ja harrastuksensa ovat Lahdessa ja Lahdessa on kaikki hyvin. Haastattelujen perusteella voi tulkita, että nuorten kokemukset sosiaali-

ja terveysterveyspalveluista ovat myös vahvistaneet nuorten ajatusta Lahdesta kotikaupunkina.

9.4 Sosiaali- ja terveysterveyspalvelut ja alaikäiset turvapaikanhakijat

Haastattelujen mukaan nuoret olivat tyytyväisiä Lahden sosiaalipalveluihin. Nuoret ovat olleet lahtelaisia lyhyen ajan, joten kokemukset palveluista ovat melko lyhyeltä ajanjaksolta. Myös ohjaajien haastatteluissa ilmeni pääasiassa tyytyväisyys sosiaali- ja terveysterveyspalveluita kohtaan. Ohjaajat kuitenkin toivat esille myös tarpeita palveluiden suhteen. Muun muassa kohdennettujen mielenterveysterveyspalveluiden puute nousi ohjaajien haastattelussa esille.

Kysyessäni, kuinka nuoret on otettu eri palveluissa vastaan ja ovatko he saaneet hoidettua omat asiansa, nuoret kertoivat kokemustensa sosiaali- ja terveysterveyspalveluissa olleen positiivisia ja he olivat saaneet kaikkialla hyvän vastaanoton. Yksi nuori kuvasi käyntiään muun muassa Nuorisopalveluiden Nuorten tila Triplassa kertomalla, että he toivottavat myös maahanmuuttajat tervetulleiksi toimintaan. Haastatellut nuoret kertoivat myös aina saaneensa eri palveluista apua sitä kysyessään. Kaikki haastattelemani nuoret myös kokivat, että sosiaali- ja terveysterveyspalveluissa työntekijät auttavat heitä. Yksi haastateltava toi esille oman positiivisen kokemuksensa Lahden nuorisopalveluista kertomalla:

”.. yksi paikka on Trion takana, ja ne auttavat jos nuori on töitä. Ne auttaa ja tehdä hakemus, en muista mikä paikan nimi. Ja yksi paikka siellä Vesijärvenkadulla vähän eteenpäin siellä on myös yksi en muista nimi. Ne auttavat maahanmuuttajia, että puhu suomi ja sellaista asiaa...ne ovat kilttiä ja oikeasti ne auttavat.”

Haastatteluissa tuli esille myös se, että ohjaajat ovat auttaneet ja ohjanneet nuoria eri Lahden sosiaali- ja terveysterveyspalveluiden piiriin, jotta palveluihin hakeutuminen myöhemmin itsenäisesti olisi helpompaa. Haastatteluissa ilmeni myös, että nuoret ovat käyneet tutustumassa ohjaajien kanssa muun muassa nuorisopalveluiden Ohjaamo-hankkeeseen sekä Dynamoon. Nuoret oli ensisijaisesti viety edellä mainittuihin palveluihin, eri palveluista ei ollut käyty kertomassa nuorille heidän toiminnoistaan.

Kysyessäni kokemuksia terveystalveista nuoret kertoivat kansanopiston ohjaajien aina auttaneen esimerkiksi aikojen varaamisessa. Yksi nuorista kertoi asioivansa yksin, jos vain se oli mahdollista ja hän tiesi mihin mennä. Nuorten kokemukset myös sosiaalipalveluissa asiointista olivat hyvin positiivisia. Asiointi muun muassa sosiaalitoimistossa nousi esille nuorten haastattelussa. Toisaalta haastatteluissa ilmeni se, että aluksi nuoret ovat olleet palveluiden käytössä hiukan epävarmoja ja ohjaajien apu ja neuvonta on ollut erittäin tärkeää. Ammattilaisten haastatteluissa ilmeni tarve eri sosiaalipalvelujen toimijoiden yhteistyölle. Myös alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden toiminnan koordinoimisen sekä eri toimijoiden verkostoitumisen ohjaajat näkivät tärkeänä.

Sekä nuoret että ohjaajat kertoivat nuorten tarpeesta puhua omista asioistaan. Haastatteluissa ilmeni nuorten tukeutuminen kansanopiston työntekijöihin sekä omaan edustajaansa ja sosiaalityöntekijäänsä. Kansanopiston työntekijöiden apu sekä nuorten asioiden hoidossa että kuuntelijoina tuli vahvasti esille haastatteluissa. Nuorten tarve aikuisen läsnäoloon ja tukeen on haastattelujen perusteella erittäin tärkeä. Toinen haastattelemani ohjaaja korosti sitä, että saatetaan unohtaa, että alaikäiset ilman huoltajaa tulleet turvapaikanhakijat ovat kuitenkin lapsia, jotka tarvitsevat aikuisen apua ja tukea.

Mielenterveyspalveluiden tarpeesta ei haastatteluissa kysytty nuorilta, mutta yksi nuori puhui oma-aloitteisesti terapiasta. Haastattelemani nuori kertoi, että terapeutti tulee muualta ja että terapia oli alkanut jo turvapaikanodotusaikana ja jatkui edelleen. Haastatelluista nuorista yksi puhui avoimesti stressistä, huolesta kotimaassa olevasta perheestään sekä myös muiden nuorten psyykkisestä oireilusta. Kaiken tämän hän kertoi lisäävän stressiä ja huolta. Myös ammattilaisten haastatteluissa tuli vahvasti esille nuorten tarve saada puhua omista huolistaan ja ongelmistaan. Haastattelemani ohjaajat kertoivat kuuntelevansa nuoria mutta toivat samalla esille omaan työhönsä liittyvät ”uudet roolit ja ammatit”. Ohjaajat olivat kokeneet oman ammatillisen osaamisen venymistä työskennellessään alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden kanssa. Ohjaajat korostivat kuitenkin tietävänsä omat ammatilliset rajansa nuorten auttamisessa.

Kaikilla kolmella oleskeluluvan saaneella nuorella oli muutto kesän alussa omaan asuntoon, pois kansanopistolta. Haastatelluista nuorista kaksi alaikäis-

tä kertoi muuttavansa omaan asuntoon toisen nuoren kanssa. Yksi nuorista täytti 18 kevään 2016 aikana, ja hänellä oli edessä muutto täysin itsenäiseen asumiseen yksin. Asunnon etsimisessä nuoret kertoivat saaneensa apua kansanopiston ohjaajilta, sillä itsenäinen asunnon etsintä ei ollut tuottanut tulosta. Haastatelluilta kysyttiin myös, mitä tukea ja apua nuoret tulevat saamaan itsenäiseen asumiseensa ja kuinka nuorille on järjestetty jälkihuoltoa. Haastatteluissa ilmeni, että tuki on järjestetty niin, että ohjaajat toisesta kaupungista käyvät nuorten luona noin 4–5 kertaa viikossa. Ohjaajat antavat nuorille tukea ja ohjausta arjen sujumiseksi ja varmistaen samalla nuorten pärjäämisen.

Muutto itsenäiseen asuntoon oli nuorilla ajatuksena osittain jännittävä ja toisaalta nuoret eivät tienneet, mitä odottaa. Kokemusta yksin asumisesta ei haastatteluilla nuorilla vielä ollut. Haastatteluissa ilmeni, että nuoret ajattelivat etukäteen saamaansa ohjaajan tukea vain hyvänä asiana. Ohjaajalta saa apua ja neuvoa käytännön asioihin sekä ohjaajat käyvät katsomassa, että kaikki asiat sujuvat hyvin itsenäisessä asumisessa. Yksi haastatelluista nuorista kuvasi ajatuksiaan kertomalla:

”Ensimmäiseksi se on minusta vaikea, koska mä en oo asu koskaan yksin ...se on vaikeaa että olla yksin. Et tiedä mitään, et osaa myös suomea ja on hyvä että joku käy.”

Kehittämisehdotuksia ja toiveita Lahden sosiaali- ja terveystalouden suhteen ei nuorilta haastatteluissa saatu. Nuoret kertoivat olevansa tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Kysyessäni ohjaajilta toiveita palveluiden suhteen, he toivoivat palveluita, jotka tulevat nuorten luokse. Toisena toiveena ja kehittämisehdotuksena ohjaajat painottivat sitä, että nuoria kuunneltaisiin ammattilaisten taholta.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Vastaavatko olemassa olevat Lahden sosiaalipalvelut kohderyhmän tarpeita

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille, vastaavatko Lahden sosiaali- ja terveystalouden palvelut alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tarpeita. Tavoitteena oli myös selvittää mahdollisia olemassa olevien palveluiden kehittämiskohtia. Haastateltujen nuorten sekä am-

mattilaisten kertomusten ja kokemusten perusteella voidaan tehdä päätelmiä siitä, kuinka sosiaali- ja terveystalvet palvelut vastaavat kohderyhmän tarpeita. Johtopäätöksissä tuodaan esille niitä palveluja, jotka vastaavat yksintuloisten alaikäisten turvapaikanhakijoiden tarpeita sekä niitä palveluita joissa olisi kehitettävää.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että Lahdessa sosiaalipalvelut sekä terveyspalvelut vastaavat melko hyvin kohderyhmän tarpeita. Nuoret kertoivat haastattelussa mitä palveluita he olivat käyttäneet sekä kuvasivat palvelujen käyttöön liittyviä kokemuksiaan. Kuten aikaisemmin opinnäytetyössäni olen tuonut esille, haastateltavat nuoret olivat kuitenkin olleet kuntalaisina Lahdessa vasta melko lyhyen ajan ja heidän kokemuksena Lahden sosiaali- ja terveystalvluista olivat melko vähäisiä. Samoin haastatteleman ohjaajat olivat työskennelleet oleskeluluvan saaneiden nuorten kanssa saman lyhyen ajan. Toisaalta nuoret myös saattoivat antaa niitä vastauksia, joita olettivat minun haastattelijana haluavan kuulla.

Gissler, Malin ja Matveisen (2006, 79) ovat todenneet, että länsimaiden ulkopuolelta tulleet maahanmuuttajat ovat haavoittuvassa asemassa terveyden suhteen. Tämä maahanmuuttajaryhmän terveystalveluiden käyttö on usein alhaista verrattuna heidän todelliseen tarpeeseen. Terveystalveluiden käyttöön saattaa vaikuttaa Gisslerin ym. (2006, 13) mukaan myös erilaiset terveys- ja sairauskäsitykset kuin länsimaissa. Tämä asia tulee huomioida myös tehdyn tutkimuksen tuloksissa.

Suomen pakolaisavun Kurvi hanke on vuonna 2012 perustettu hanke, tuke-
maan maahan muuttaneiden nuorten aikuisten mahdollisuuksia löytää työ- ja
opiskelumahdollisuuksia. Antti Kivijärvi on tutkinut hankkeessa mukana olle-
iden nuorten eletyn elämän ja yhteiskunnallisen aseman suhdetta. Kivijärven
(2015, 146) mukaan parhaimmillaan nuorille tarjolla olevat palvelut ”tarjoavat
myös emotionaalista tukea ja oppimisen mahdollisuuksia taloudellisen selviy-
tymisen ohella.” Saman johtopäätöksen voi tehdä haastattelujen perusteella.
Tässä opinnäytetyössä tutkimustuloksista voidaan päätellä, että nuorilla on
vaikutusmahdollisuuksia oman arkensa sisältöön ja siihen, mitä palveluita he
käyttävät. Sosiaalipalveluiden piiriin nuoret kuuluvat jo kotoutumislain puitteis-
sa. Nuoret ovat myös melko kiinteässä yhteistyössä sosiaalipalveluiden kans-
sa erityisesti pitämällä yhteyttä omaan sosiaalityöntekijään suhteellisen aktiivi-

sesti. Perustoimeentulon nuoret saavat sosiaalitoimen kautta ja ne nuoret, joilla on vielä edustaja, pitävät edustajan kanssa melko tiiviisti yhteyttä. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että sosiaalityöntekijän ja edustajan rajallinen tuki ja ohjaus eivät pelkästään ole nuorille riittävä tuki.

Tulosten perusteella Lahden kansanopistolta nuorten saama tuki ja ohjaus on antanut valmiuksia itsenäiseen elämään uudessa kotikaupungissaan. Nuoret ovat oppineet käyttämään tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita myös osittain itsenäisesti. Eri palveluihin tutustuminen sekä tiedon hakeminen sosiaali- ja terveyspalveluista on pitkälti kansanopiston ohjaajien sekä muun kansanopiston henkilökunnan tuen avulla toteutettua. Tässä tutkimuksessa ilmenee myös, että kansanopistolla asumisen nuoret kokevat erittäin positiivisena asumismuotona, joka tarjoaa heille opetuksen lisäksi myös sosiaalisia suhteita, emotionaalista tukea sekä mahdollisuuden harjoitella rahan käyttöä omassa arjessaan. Björklund (2015b, 7) on omassa tutkimuksessaan ”Unaccompanied refugee minors in Finland” todennut saman kuuluvuuden tunteen tarpeen.

Aikaisemmin opinnäytetyössäni kerroin Björklundin (2015b) tutkimuksesta, jossa Björklund korosti koulun merkitystä nuorten integroitumisessa. Oman perheen puuttuessa nuoret hakevat kuuluvuuden tunnetta sosiaalisista yhteyksistä sekä paikoista. Myös Kuusisto-Arposen (2016, 105) mukaan saman kokeneet nuoret perheryhmäkodeissa muodostavat vertaisperheitä, jotka ovat nuoren arjen kannalta oleellisia. Kuten aiemmin opinnäytetyössäni toin esille, eivät uudet sosiaaliset suhteet kuitenkaan korvaa omaa perhettä ja oman perheen tuomaa tukea ja turvaa. Perheryhmäkodeissa tehtävä työ luo uusia siteitä nuoren elämään mutta ei kuitenkaan poista huolta ja ikävää omaa perhettä kohtaan. Saman johtopäätöksen voi tehdä haastattelujeni perusteella.

Björklundin (2015, 19) mukaan muihin liittyminen on kuitenkin tärkeää ja muodolliset ja epämuodolliset verkostot ovat nuorille arvokkaita. Muodolliset verkostot tuovat turvaa ja strukturoitua toimintaa, mikä myöhemmin voi helpottaa sopeutumista uuteen maahan. Vertaisryhmät voivat toimia niin sanottuina sijaisperheinä, vaikka alaikäinen yksintullut turvapaikanhakija olisi kadottanut yhteyden omaan biologiseen perheeseensä. (Clark-Kazak 2011; Björklundin 2015b, 19; mukaan.) Myös yhteys omaan etniseen ryhmään on osoittanut olevan tärkeä tuen antaja, erityisesti nuorten pohtiessa tulevaa koulutustaan ja

kouluttautumismahdollisuuksia. Saman asian vahvistaa myös saadut tutkimustulokset. Kaksi haastatelluista nuorista kertoo tutustuneensa oman etnisen ryhmän aikuisiin Lahdessa.

Kaikilla haastattelemillani nuorilla on harrastuksia ja harrastusten kautta nuoret ovat saaneet solmittua myös uusia sosiaalisia suhteita. Tästä voidaan päätellä, että nuoret ovat löytäneet vapaa-ajan toimintoja tukevia palveluita omaan elämäänsä. Erityisesti nuoret ovat löytäneet Lahden nuorisopalveluiden tarjoamat mahdollisuudet. Lahden kaupungin eri nuorisotaloilla sekä muun muassa Kauppakeskus Trio:n Nuortentila Triplassa nuoret kokevat saavansa apua sekä toisilta nuorilta mutta ennen kaikkea työntekijöiltä. Tutkimuksen perusteella näyttääkin siltä, että Lahden Nuorisopalvelut vastaavat hyvin kohderyhmän tarpeita. Nuorisopalveluissa yksintulleet turvapaikanhakija nuoret otetaan vastaan nuorina, ei maahanmuuttajina tai muualta tulleina. Myös Nuorisopalveluiden kautta nuoret ovat löytäneet uusia sosiaalisia suhteita. Tästä voi päätellä myös sen, että nuorisopalvelut toimivat ja ne ovat auttaneet nuoria kotoutumisessa.

Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisen-ohjelman (2016–2020) mukaan kuntien nuorisopalvelut ovat mukana rakentamassa Päijät-Hämeestä hyvää asuinpaikkaa lapsille ja nuorille. Nuorisopalvelujen tarjoama toiminta on sellaista, joka myös tukee maahanmuuttajanuorten kotoutumista, osallisuutta sekä kasvua. Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisen-ohjelman (2016–2020) mukaan nuorisotyöntekijät ovat nuorten tukena myös haastavissa elämäntilanteissa. Tämän tutkimuksen perustella Lahden nuorisopalvelut toimivat maahanmuuttopoliittisen-ohjelman mukaisesti. Tämän opinnäytetyön haastattelussa ei kysytty, kuinka ahkerasti Lahden nuorisopalvelut ovat tehneet yhteistyötä alaikäisten oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sosiaalityöntekijän tai edustajan kanssa. Onko yhteistyössä mahdollisesti mietitty esimerkiksi nuorten mukaan ottamista palveluiden kehittämiseen ja suunniteluun.

Aikaisemmin opinnäytetyössäni toi esille Linnossuon ym. (2014, 12) korostavan myös koulun opinto-ohjauksen, TE-toimiston ja eri viranomaisten yhteistyötä. Linnossuo ym. (2014,12) korostavat juuri sosiaalitoimen, terveydenhuollon toimijoiden, nuorisotyön ja oppilaitosten yhteistyön tärkeyttä kotouttamisessa ja kotoutumisessa. Samoin etsivän nuorisotyön sekä erilaisten järjestöjen yhteistyöllä on tärkeä rooli alaikäisten kotouttamisessa. Saman asian toi-

vat ohjaajat esille haastatteluissa: alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden toiminnan koordinointi sekä eri toimijoiden verkostoituminen nähdään tärkeänä.

Kerroin jo aikaisemmin opinnäytetyössäni myös kielen opiskelun tärkeydestä sekä kuinka tärkeää on vastata nuorten tarpeisiin yksilöllisin palveluin. Myös nuorten opiskeluvalmiuksien tukeminen sekä jatko-opintoihin siirtymisen tukeminen ovat Sisäministeriön (2013, 21) tärkeitä nuorten kotoutumisen kannalta. Haastatteluaineiston perusteella nuorten kielenopiskelu ja koulunkäynti Lahden kansanopistolla keväällä 2016 tuki nuorten kotoutumista Lahteen. Nuorille on myös tehty suunnitelmia eteenpäin suomenkielen opiskelun jatkamiseksi.

Käsitellessäni aikaisemmin tässä opinnäytetyössä lähtömaan kokemusten vaikutuksia lapsen elämässä mainitsin kuinka lapset ovat kuitenkin taidokkaita pärjäämään, jos he voivat säilyttää yhteyden menneeseen ja heillä nykyhetkessä ihmisiä, joihin he voivat luottaa. Saadusta aineistosta nousee voimakkaasti esiin nuorten tarve puhua aikuisille omista kokemuksistaan lähtömaassa sekä matkan aikana. Nuorten kanssa työskentelevistä aikuisista on tämän tutkimuksen mukaan löytynyt ihmisiä, joihin nuoret voivat luottaa. Myös muiden nuorten kokemukset nostavat nuorilla omia kokemuksia pintaan, ja tarve aikuiselle ja kuuntelijalle on ajoittain hyvin suuri. Haastatteluissa nuoret kertoivat puhuvansa paljon ohjaajille sekä muille heidän elämässään oleville ammattilaisille, kuten sosiaalityöntekijälle tai omalle edustajalle.

Kivijärvi (2015, 128) tuo esille tutkimiansa alaikäisten yksintulleiden nuorten elämässä yksinäisyyden ja yksin jäämisen. Kivijärven tutkimia alaikäisiä yksintulleita nuoria ei leimannut niinkään yksin maahan tuleminen vaan yksin eläminen. Itsenäiseen asumiseen muuttaminen ja siihen liittyvät kysymykset ja epävarmuus pärjäämisestä arjessa nousivat esille myös tehdyissä haastatteluissa. Tästä voidaankin päätellä, että nuorilla on tarve ohjaukseen ja tukeen sekä aikuisen läsnäoloon, erityisesti heidän muuttaessa itsenäiseen asumiseen. Haastattelujen perusteella voidaan myös päätellä, että jälkihuolto ja psykososiaalinen tuki yksintulleiden alaikäisten ja juuri täysi-ikäistyneiden turvapaikanhakijoiden kohdalla on erityisen tärkeää.

10.2 Mitä kehitettävää nykyisissä palveluissa on kohderyhmän kannalta katsottuna

Opinnäytetyön toisena tavoitteena oli tuoda esille palvelujen kehittämiskohtia sekä tuoda esille kohderyhmän tarvitsemia palveluita. Palvelujen toimivuutta, toiveita erilaisista palveluista sekä palveluiden mahdollisia puutteita pyrittiin kartoittamaan teema-alueittain. Haastatelluilta kysyttiin myös toiveita ja ehdotuksia Lahden sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseksi. Kuitenkin haastatteluja tehdessä huomattiin, että haastatelluilta oli vaikea saada kehittämissuhteita tai toiveita palveluiden kehittämiseksi. Nuoret olivat tyytyväisiä uuden kotikaupunkinsa palveluihin, eikä puutteita tai kehittämissuhteita saatu heiltä suoraan. Kuten aikaisemmin olen todennut, nuoret saattoivat antaa sellaisia vastauksia, joita olettivat minun haastattelijana toivovan. Nuorilla ei myöskään ollut vielä ajanjaksollisesti kovin pitkää kokemusta Lahden sosiaali- ja terveystaloudesta. Opinnäytetyö tutkimustuloksina en näin ollen voi esittää nuorten toiveita palveluista. Nuoret eivät myöskään esittäneet kehittämissuhteita kysyessäni alaikäisille yksintulleille turvapaikanhakijoille kohdennetuista palveluista.

Haastatteluissa en kysynyt suoraan nuorilta heidän mahdollista tarvetta mielenterveys- tai terapia palveluille. Tarve nousee kuitenkin selkeästi esille haastatteluaineiston perusteella. Nuoret itse kertoivat keskustelewansa ohjaajien kanssa paljon omista asioistaan, kokemuksistaan sekä kysyen neuvoa ja tukea. Ohjaajien haastatteluissa tuli esille nuorten keskustelun tarve sekä tarve terapia -palveluille. Ohjaajat kertoivat myös omista ammatillisista rajoistaan, jotka he tiedostivat nuoria kuunnellessaan. Aikaisemmin mielenterveyspalveluita käsittelevässä kappaleessa olen tuonut esille Suomessa yleisesti esiintyvän ongelman terveystalouden saatavuudessa; traumaperäisiin erikoistuneita mielenterveys- ja terapiapalveluita ei ole saatavilla. Kuitenkin lapsilla olisi tarve erityispalveluihin, kuten Parson (2010, 42) mainitsee.

Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa nostetaan myös esille maahanmuuton sekä mielenterveyden riskitekijöiden yhteys. Erityisenä riskiryhmänä ovat muun muassa traumatisoituneet ja kidutetut pakolaiset. Maahanmuutto-ohjelmassa tuodaan esille asia, josta myös Mikkonen (2002, 65) mainitsee: tarvetta mielenterveyspalveluille varmasti olisi, mutta nuorten luottamuksen puute sekä leimautumisen pelko ovat esteenä nuorten auttamiselle. Nuorille se voi toimia esteenä omien ongelmien tai avun tarpeen myöntämisel-

le. Tätä teoriaa vahvistaa myös nuorten antamat vastukset tässä tutkimuksessa. Nuoret antoivat kenties itsestään vahvemman ja pärjäävämmän kuvan, mitä he todellisuudessa ovat. Tätä johtopäätöstä vahvistaa ohjaajien kertomat kuvaukset nuorten arjesta ja arjessa toimimisesta. Haastatellut nuoret eivät olleet toimineet palveluissa vielä täysin itsenäisesti vaan he olivat saaneet ohjaajilta apua ja tukea moneen asiaan, kuten esimerkiksi lääkärin ajanvarauksessa ja yhteydenpidossa sosiaalityöntekijään. Kansanopiston ohjaajat ovat olleet nuorten arjessa päivittäinen apu. Apu on ollut lähellä ja nuorten käytettävissä viikon jokaisena päivänä, myös yöaikaan.

Päijät-Hämeen maahanmuutto ohjelman 2016–2020 muita kehittämiskohteita ovat muun muassa maahanmuuttajiin kohdistuvan mielenterveystyön erityisosaamisen parantaminen. Tämän kehittämiskohteen toimenpiteinä ja keinoina on mainittu henkilökunnan koulutus, kulttuuritietoisuuden lisääminen henkilökunnalle sekä traumaperäisten stressihäiriöiden hoidon kehittäminen sekä uudistetun sosiaalihuoltolain käyttöönotto ja sen mahdollisuuksien käytäntöön vieminen. Monialainen yhteistyö viranomaisten kesken, tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut, esimerkiksi perhetyö, kotipalvelu ja mielenterveystyö ovat myös Päijät-Hämeen maahanmuutto-ohjelmaan kirjattuja keinoja sekä toimenpiteitä.

Haastatteluaineiston perusteella toinen kehitettävä kohde alaikäisten oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden palveluissa on jälkihuolto. Haastatteluissa tulee esille, että jälkihuolto alaikäisille yksintulleille oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille on Lahdessa järjestetty palveluna toisesta kaupungista. Aikaisemmin opinnäytetyössäni olen tuonut esille myös nuoren oleskeluluvan ja samanaikaisen täysi-ikäistymisen tuomat haasteet. Suokonaution ym. (2014, 29) mukaan nuori tarvitsee räätälöityjä jälkihuollon toimenpiteitä. Myös psykososiaalisen tuen tarve on Suokonaution (2014, 29) mukaan osoittautunut tarpeelliseksi nuoren elämänhallinnassa. Saman asian tuovat esille haastattelemani ohjaajat. Kuten opinnäytetyössäni aikaisemmin olen maininnut, Linnossuon ym. (2014, 12) mukaan kotoutumislaissa on säädetty kunnan velvollisuus järjestää alaikäiselle yksintulleelle nuorelle lastensuojelun jälkihuollon toimenpiteitä ja palveluja silloin kun nuori niitä tarvitsee. Suokonautio (2014, 27) mainitsee yhtenä tukimuotona tukihenkilön nuoren elämässä, elämän sujumisen varmistamiseksi. Aikaisemmin opinnäytetyössäni olen tuonut

esille tärkeän seikan nuoren muuttaessa kuntaan: jälkihuollon palvelut eivät kuitenkaan aina toteudu kaikissa Suomen kunnissa.

Tutkimuksessa haastatellut ammattilaiset toivoivat yhteistyötä sekä palveluita jotka tulevat nuorten luokse. Tästä voidaan päätellä, että jonkinlainen yhteistyön koordinointi ja alaikäisille turvapaikanhakijoille suunnattujen palveluiden yhteensovittaminen on eräs kehittämiskohde. Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisen ohjelman vuosille 2016–2020 kehittämiskohteina on muun muassa kotouttamistoimenpiteiden toteuttaminen eri toimijoiden kesken, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon, vanhustenhuollon ja vammaispalveluiden kesken. Kotouttamisohjelmassa yhteistyön tiivistäminen kotouttamisasioissa on linjattu toimenpiteeksi ja keinoksi. Kuten aikaisemmin olen maininnut, Työ- ja elinkeinoministeriön (2014) mukaan alaikäisen yksintulleen kuntaan siirtyminen edellyttääkin tiivistä yhteistyötä nuoren edustajan, vastaanottokeskuksen ja vastaanottovan kunnan sosiaalityöntekijöiden ja ELY-keskuksen kanssa.

11 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen, haastava sekä antoisa prosessi. Se alkoi marraskuussa 2015 aiheen pohdinnalla toimeksiantajan kanssa. Alkuvaiheessa aiheena olivat maahanmuuttajien mielenterveyspalvelut Lahdessa. Kohderyhmä olisi ollut liian laaja, joten kohderyhmää oli tarpeellista rajata. Toimeksiantajan kanssa käydyn keskustelun aikana sekä aihe että kohderyhmä tarkentuivat alaikäisiin yksintulleisiin oleskeluluvan saaneisiin turvapaikanhakijoihin Lahden sosiaali- ja terveyspalveluissa. Kohderyhmä oli itselleni entuudestaan tuntematon ryhmä maahanmuuttajia. Nuoria maahanmuuttajia ja maahanmuuttajataustaisia on toki Lahdessa ollut jo vuosia, mutta tämän opinnäytetyön myötä tiedän maahanmuuttajien joukossa olevan myös alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita.

Nyt syyskuun lopussa 2016 voin sanoa oppineeni paljon ja tietämys alaikäisistä yksintulleista turvapaikanhakijoista on kasvanut. Koen myös kehittyneeni ammatillisesti. Opinnäytetyöprosessin aikana sisäistämäni teoretietoa voin varmasti hyödyntää omassa työssäni soveltuvien osien. Maahanmuuttajien määrät kasvavat myös sosiaalipalveluissa ja valmistuvana sosionomi uskon ta-

paavani maahanmuuttajataustaisia asiakkaita tulevina vuosina työssäni nykyistä useammin.

Alaikäisiin yksintulleisiin turvapaikanhakijoihin tutustuminen, pääasiassa teoriatiedon kautta, on ollut mielenkiintoinen ja opettavainen prosessi. Olen myös saanut tavata opinnäytetyön teemahaastatteluja tehdessäni kolme yksintulleiden turvapaikanhakijaa ja heidän kanssaan työskenteleviä ohjaajia sekä kuulut heidän ajatuksiaan Lahden sosiaali- ja terveystalvaeluista. Kuinka yhteiskuntamme ja oma kotikaupunkini Lahti ottaa haltuunsa nämä nuoret ja mistä heidän tulevaisuutensa rakentuu, jää nähtäväksi. Sosiaalialalla keskustellaan myös paljon asiakkaiden osallisuudesta sekä mukaan ottamisesta palveluiden suunnitteluun ja toivon, että yksintulleet turvapaikanhakijat ovat tulevaisuudessa jollakin tavalla mukana palveluita kehittämässä. Kenties heidän kokemuksiinsa hyödynnetäänkin palveluita kehittäessä. Opinnäytetyön tavoite saavutettiin osittain ja sain vastaukset tutkimuskysymyksiini. Kehittämisehdotuksia kohderyhmän sosiaali- ja terveystalvaeluista en juurikaan saanut. Pienen otannan vuoksi opinnäytetyön tutkimustulokset eivät myöskään ole yleistettävissä. Ne ovat suuntaa antavia ja hyödynnettäviä esimerkiksi palveluita kehittäessä.

Opinnäytetyö oli itselleni ensimmäinen ja lukuisista ohjeista ja opaskirjoista huolimatta löysin itseni etsimästä vastauksia kysymyksiin kuten: kuinka tehdä analyysi ja johtopäätökset, onko teoriaa riittävästi, olenko osannut valikoida haastattelun teemoihin tutkimuksen kannalta relevantteja asioista? Etäisyyden ottaminen omaan tekstiin ja koko opinnäytetyön aiheeseen oli ajoittain tarpeellista ja lähes pakollista. Omalle tekstille sokeutui, ja jouduin tekemään asioista uudestaan ja pohtimaan kirjoittamaani tekstiä tutkimuskysymyksiin nähden. Välillä oli myös palattava lähtöruutuun pohtimaan itse aihetta ja kaikkea lukeamaani teorialietoa. Tekstiä syntyi kuitenkin vain kirjoittamalla, ja opinnäytetyö valmistui osio kerrallaan. Teoriaosuus on omasta mielestäni onnistunut kokonaisuus. Myös johtopäätökset ovat luontevasti yhteydessä teoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin. Tutkimustulosten esittäminen sekä johtopäätösten tekeminen osoittautuivat kuitenkin opinnäytetyön haastavimmaksi ja vaikeimmaksi osuudeksi. Opinnäytetyön tekeminen on kokonaisuudessaan ollut aikaa vievä ja ajoittain omaa kärsivällisyyttä koetteleva prosessi mutta lopulta pienistä asioista on syntynyt valmis opinnäytetyö.

Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat ovat vailla oman perheen tukea ja turvaa ja heiltä puuttuu oman perheen tukiverkko oman kasvun ja kehityksen tukena. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa tutkia ja selvittää, minkälaiset mielenterveyspalvelut tukisivat parhaiten juuri alaikäisenä yksintulleiden turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä. Mitä erityistä palveluissa olisi huomioitava, jotta ne vastaisivat kohderyhmän tarpeita? Psykososiaalisen tuen tarve on opinnäyteydessä olevan teorian mukaan erityisen tärkeää. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka mielenterveyspalvelut sekä terapiapalvelut kohderyhmälle ovat mahdollisesti järjestetty muilla Suomen paikkakunnilla. Toinen jatkotutkimuksen aihe olisi nuorten jälkihuolto sekä tukimuodot nuoren muuttaessa itsenäiseen asumiseen. Palveluiden suunnittelussa sekä kehittämisessä aineistona voisi käyttää ammattilaisia sekä alaikäisenä Suomeen muuttaneita oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, jotka ovat asuneet jo jonkin aikaa itsenäisesti. Seurantatutkimus Lahteen juurtuneille, yksintulleille alaikäisille oleskeluluvan saaneilla nuorilla sekä heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille voisi myös antaa arvokasta tietoa palveluita kehitettäessä.

Myös yhtenä jatkotutkimusaiheena olisi mielestäni tukiperhe tai tukihenkilötoiminnan järjestäminen tai mallintaminen Lahteen. Tuen tarve nuorilla on suuri, erityisesti heidän muuttaessa itsenäiseen asumiseen. Mielestäni myös se olisi kiinnostava ja tarpeellinen jatkotutkimuksen aihe. Onko Lahdessa halukkaita perheitä tukiperheeksi alaikäiselle yksintulleelle nuorelle entä olisiko nuorilla itsellään halukkuutta tällaiseen toimintaan? Myös toimivan palvelupolku mallin kehittäminen ja luominen yksintulleelle alaikäiselle toimisi opinnäytetyönä.

Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat matkustaneet pitkän matkan ennen päätymistään Suomeen. He ovat selvinneet monesta koettelemuksesta matkan aikana, ja monet ovat tehneet matkaa kauan, kuukausia ja jopa vuosia. Toimijuudestaan ja pärjäämisestään huolimatta he ovat lapsia, jotka tarvitsevat apua ja tukea uudessa kotimaassaan.

LÄHTEET

- Björklund, K. 2014. Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa. Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Björklund, K. 2015a. Yksintulleet alaikäiset pakolaiset-huolehditanko heistä, kuten pitäisi? Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura (ETMU). Saatavissa: <http://etmu.fi/yksintulleet-alaikaiset-pakolaiset-huolehditanko-heista-kuten-pitaisi/> [viitattu 21.8.2016].
- Björklund, K. 2015b. Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context. Turku: Institute of Migration.
- Gissler, M., Malin, M., & Matveinen, P. 2006. Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut. Terveystenhuollon palvelut ja sosiaalihuollon laitospalvelut. Teoksessa Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut, toim. Gissler, M., Malin, M., & Matveinen, P., 13, 76.
- Fingerroos, O., Tapaninen, A.-M., & Tiilikainen, M. 2016. Johdanto. Teoksessa Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi? toim. Fingerroos, O., Tapaninen, A.-M., & Tiilikainen, M., 9–10.
- Haavikko, A. & Bremer, L. 2009. Ulkoisesti erilaisia sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen. Suomen Mielenterveysseura. SP-Paino Oy.
- Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä. Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia. E 13/2002. Helsinki: Väestöliitto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrukikoda.
- Jyrkiäinen, S., Sievänen, P., Stenbäck, J. & Suvilaakso, A. 2011. Toisella katsomalla. Maahanmuuttajista maahan muuttajiin. Helsinki: Oy Nordprint Ab.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja.
- Kettunen, I. 2016. Salakuljetetut. Teetä ja lämmintä syliä. Talentia lehti. 3/2016, 12–18.
- Kivijärvi, A. 2015. Nuoruusvuosina Suomeen muuttaneiden polkuja jäljittämässä. Teoksessa Kiertoteitä. Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä, toim. Nieminen, H., Kivijärvi, A., & Toivikko, K., 128, 146.
- Kurki-Suonio, O. 2010. Uusi Suomi. Saatavissa: <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/87809-%E2%80%9Dankkurilasten%E2%80%9Dmaara-romahti> [viitattu 12.6.2016].
- Kuusisto-Arponen, A.-K. 2016. Perheettömäksi suojellut. Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomen, kuka ei ja miksi?, toim. Fingerroos, O., Tapaninen, A.-M. & Tiilikainen, M. 2016. 89, 94–95, 101, 105.

Lahden kaupungin alueen maahanmuuttajaopas. 2010. Saatavissa: [http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/228BCB270953302FC2257C6A003C6639/\\$file/Lahden%20kaupungin%20alueen%20maahanmuuttajaopas.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/228BCB270953302FC2257C6A003C6639/$file/Lahden%20kaupungin%20alueen%20maahanmuuttajaopas.pdf). [viitattu 1.3.2016].

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 17.6.2011/746.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lastensuojelun Keskusliitto. 2016. Lausunto valtion kotouttamisohjelmasta vuosille 2016–2019. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/lausunto-valuation-kotouttamisohjelmasta-vuosille-2016-2019/> [viitattu 14.8.2016].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Linnossuo, O. & Tiuraniemi, M. 2014. Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten palvelupolku Varsinais-Suomessa. Turku.

Lähteenmäki, M. 2013. Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökumia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Maahanmuuttajapalvelut. Lahden kaupunki. Sosiaali- ja terveystoimi, Hyvinvointipalvelut. Painettu esite.

Maahanmuuttovirasto. 2014. Minut on otettu Dublin menettelyyn-mitä se tarkoittaa? Saatavissa: http://www.migri.fi/download/61135_Dublin-B_FI.pdf?d9d80d5822bdd388 [viitattu 6.7.2016].

Maahanmuuttovirasto. 2015. Turvapaikanhakijanuoria aletaan majoittaa kansanopistoihin. Saatavissa: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/turvapaikanhakijanuoria_aletaan_majoittaa_kansanopistoihin_61922 [viitattu 16.6.2016].

Maahanmuuttovirasto. 2016a. Sanasto. Saatavissa: http://www.migri.fi/medialle/sanasto#O_fi [viitattu 7.3.2016].

Maahanmuuttovirasto. 2016b. Turvapaikka ja pakolaistilastot. Saatavissa: http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka_ja_pakolaistilastot. [viitattu 24.9.2016].

Maahanmuuttovirasto. 2016c. Turvapaikan hakeminen. Saatavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen [viitattu 1.5.2016].

Maahanmuuttovirasto. 2016d. Asiakkaiden haastattelu ja kuvaus. Saatavissa: http://www.migri.fi/medialle/asiakkaiden_haastattelu_ja_kuvaus [viitattu 10.5.2016].

Martiskainen, T. 2009. Ilman huoltajaa tulleet lapset Euroopassa ja Suomessa- toteutuvatko lapsen oikeudet? Teoksessa: Pakolaislapset -yksin ja yhdessä. Seminaarijulkaisu. Julkaisu 23. 2009, 13, 14.

Marttinen, I. 2010. Sanasto. Teoksessa Tarinoita ja artikkeleita maahanmuutosta. Kotona Suomessa, toim. Marttinen, I., 72.

Mikkonen, A. ja työryhmä. 2002. Yksin Suomessa. Ilman huoltajaa tulleiden lasten asema kansainvälisten suositusten valossa. Helsinki: Multiprint Oy.

Mustonen, H. 2011. Johdanto. Teoksessa Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa, toim. Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H., 7, 11–12.

Mustonen, H. & Alanko, S. 2011. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. Teoksessa Lapsen etu ensin. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. 2011, 10–11.

Myllärinen, T. & Paahtama, S. 2014. Lausunto Työ- ja Elinkeinoministeriölle 26.9.2014. Dnro 3817/90/2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittäminen. ALTTI-työryhmän selvitys. Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet-lausunnot/lausunnot/2014/Sivut/2014-09-26-altti-tyoryhman-selvitys.aspx> [viitattu 3.3.2016].

Mäkisalo-Ropponen, M. 2012. Tavoitteena kotoutuminen. Valtion kotouttamisohjelman 2012–2015 painopistealueet. Teoksessa Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:42, 21–23, 25.

Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistossa. Nutukka 2. Saatavissa: http://www.kansanopistot.fi/yhdistys/nutukka/nutukka2_esite.pdf [viitattu 14.6.2016].

Pakolaisneuvonta. 2016. Käsitteitä. Saatavissa: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106 [viitattu 1.3.2016].

Parson, A. 2010. Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. Julkaisusarja 6. Porvoo: Painoryhmä Oy.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Päijät-Hämeen maahanmuutto-ohjelma 2016–2020. Saatavissa: <http://www.paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2016/04/Maahanmuutto-ohjelma2016-2020.pdf> [viitattu 31.7.2016].

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Sisäministeriö. 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 strategiasta. Saatavissa: http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?acef2a648154d288 [viitattu 12.6.2016].

Sisäministeriö. 2016. Turvapaikanhakijat. Saatavissa: <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat> [viitattu 4.4.2016].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Sosiaalipalvelut. Saatavissa: <http://stm.fi/sosiaalipalvelut> [viitattu 15.4.2016].

Suokonautio, J. & Rantala, T. 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 29/2014.

Suomen pakolaisapu. 2016. Saatavissa:
<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/> [viitattu 1.6.2016].

Terveysturvalaki 30.12.2010/1326.

Turtiainen, K. 2010. Perhe pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen, toim. Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T., 35.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2014. Saatavissa:
http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/pakolaisten_vastaanotto/turvapaikanhakijat/yksin_tulevat_alaikaiset [viitattu 26.5.2016].

Ulkomaalaislaki 30.4.2010/301.

UNHCR. 2010. Voices of Afghan children. A study on asylum-seeking children in Sweden. Saatavissa:
<http://www.unhcr.org/protection/children/4c8e24a16/voices-afghan-children-study-asylum-seeking-children-sweden.html> [viitattu 19.4.2016].

Valtioneuvosto. 2015. Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma. Saatavissa:
<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099> [viitattu 8.7.2016].

Vilka, H. 2015. 4., uudistettu painos. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy.

Yksintulleet - näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa. 2009. Euroopan muuttoliikeverkosto.

Saatekirje Lahden Kansanopistolle

Lahden Kansanopisto

Suomen kielen ja kulttuurin koulutuksen koordinaattori

Hei,

ohessa liitteenä opinnäytetyöhöni liittyvä saatekirje ja lomake haastatteluun suostumuksesta.

Suostumuslomakkeella olen kuvannut opinnäytetyöni tarkoituksen ja tavoitteen. Olen myös kuvannut miksi haluan haastatella alaikäisiä, ilman huolta-jaa saapuneita oleskeluluvan saaneita nuoria.

Voisitko ystävällisesti toimittaa kyseisen saatekirjeen niille kolmelle oleskeluluvan saaneelle nuorelle, jotka ovat Lahden kaupungin maksamana, ja kysyä heiltä mahdollista suostumusta haastatteluun.

Ystävällisin terveisin,

Eija Kaukiainen

eija.kaukiainen@student.kyamk.fi

044-5511 7XX

Lupa edustajalta nuoren haastatteluun

Olen Kymenlaakson ammattikorkeakoulun aikuisopiskelija Eija Kaukiainen. Opiskelen sosiaalialalla sosionomin (AMK) tutkintoa. Teen opinnäytetyöni alaikäisistä, yksin Suomeen saapuneista ja oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista Lahden sosiaalipalveluissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia ja kartoittaa alaikäisenä, ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden oleskeluluvan saaneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalveluita Lahdessa. Tavoitteena on selvittää, nykyisten olemassa olevien sosiaalipalveluiden toimivuutta ja kehittämistarpeita ja sitä, riittävätkö nykyiset palvelut kohderyhmälle.

Haastatteluissa on tavoitteena saada esille nuorten näkökulma ja nuorten etu sekä saada nuorten ääni kuuluviin, sekä nuorten että heidän työntekijöidensä kautta.

Opinnäytetyössäni haastateltujen nuorten nimet eivät tule missään vaiheessa esille vaan käsittelen kaikki haastattelut täysin anonymisti eikä haastateltavien henkilöllisyys myöskään tule esille missään vaiheessa. Haastattelut tulen nauhoittamaan ja myöhemmin litteroimaan eli puhtaaksikirjoittamaan tekstimuotoon. Litteroinnin ja aineiston analyysin jälkeen tulen hävittämään kaiken aineiston. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastattelun voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Pyydän lupaa saada haastatella edustamaasi nuorta.

Opinnäytetyötäni varten olen saanut tutkimusluvan Lahden Kaupungilta.

Allekirjoituksellani annan luvan edustamani nuoren haastatteluun sekä haastattelun nauhoittamiseen.

Päiväys ja allekirjoitus

Saatekirje nuorille ja edustajille

Olen Kymenlaakson ammattikorkeakoulun aikuisopiskelija Eija Kaukiainen. Opiskelen sosiaalialalla sosionomin (AMK) tutkintoa. Teen opintoihini liittyvän opinnäytetyöni aiheesta Alaikäiset ilman huoltajaa Suomeen saapuneet oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat Lahden sosiaalipalveluissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia ja kartoittaa alaikäisenä, ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden oleskeluluvan saaneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveystalveluita Lahdessa- kohtaavatko tarve ja palvelut. Tavoitteena on selvittää, nykyisten olemassa olevien sosiaalipalveluiden toimivuutta ja mahdollisia kehittämistarpeita ja sitä, riittävätkö nykyiset palvelut kohderyhmälle.

Opinnäytetyössäni tavoitteena on tuoda esille nuorten näkökulman ja nuorten etu. Haluan saada myös nuorten äänen kuuluviin, sekä nuorten että heidän työntekijöidensä kautta. Tätä varten haluaisin haastatella oleskeluvan saaneita nuoria teemahaastattelun avulla.

Valmiissa opinnäytetyössäni haastateltujen henkilöiden nimet eivät tule missään vaiheessa esille. Käsittelen kaikki haastattelut täysin anonymisti eikä haastateltavien henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa. Haastattelut tulen nauhoittamaan ja myöhemmin litteroimaan eli puhtaaksikirjoittamaan tekstimuotoon. Litteroinnin ja aineiston analyysin jälkeen tulen hävittämään kaiken aineiston. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastattelun voi keskeyttää missä haastattelun vaiheessa tahansa.

Pyydän luvan haastatteluun kirjallisesti edustajilta sekä nuorilta itseltään. Opinnäytetyötäni varten olen hakenut tutkimuslupaa Lahden kaupungin sosiaalipalveluilta.

Olen ymmärtänyt opinnäytetyöhön liittyvän haastattelun tarkoituksen.

Suostun haastatteluun sekä haastattelun nauhoittamiseen.

Nuoren allekirjoitus

Edustajan allekirjoitus

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- Mikä on koulutuksesi? (kysymys työntekijöille)
- Kuinka kauan olet työskennellyt alaikäisten turvapaikanhakija nuorten kanssa? (kysymys työntekijöille)
- Kuinka kauan olet ollut Suomessa ja Lahdessa?
- Koska olet saanut oleskeluluvan?

1. Arki ja asuminen

- Mistä arki koostuu Kansanopistolla?
- Kuinka asuminen on järjestetty?
- Miten voit vaikuttaa omaan arkeesi? Kuinka paljon?
- Minkälaisia harrastuksia sinulla on?
- Minkälaista opetusta nuoret saavat?
- Onko opetuksessa huomioitu kulttuuritausta?
- Miten suomen kielen opetus on järjestetty? Kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen?
- Mitä sen eteen on tehty? onko mahdollista olla yhteydessä oman kulttuuritaustan/oman kotimaan muihin aikuisiin joita asuu Lahdessa?

2. Sosiaalinen verkosto

- Onko sinulla sosiaalisia suhteita, kavereita ja ystäviä?
- Onko suomalaisia oman ikäisiä ystäviä?
- Mistä sosiaalinen verkoston koostuu- keitä siihen kuuluu?
- Onko muita aikuisia kuin kansaopiston ohjaajat? Sosiaalityöntekijän ja edustajan kanssa työskentely?

3. Kotouttaminen ja kotoutuminen

- Mitä toimenpiteitä on tehty kotouttamisen eteen?
- Onko kotouttamissuunnitelmassa (jos sellainen on tehty) kuinka paljon kuunneltu nuorten toiveita?
- Kunnasta etsitään sopivat palvelut- kuinka se toteutuu? Mitä kunnan kanssa on sovittu? Miten yhteistyö kunnan kanssa toimii?
- Onko kotoutumiseen liittynyt haasteita? Jos on niin minkälaisia?
- Osallisuus/syrjäytyminen/rasismi

4. Sosiaali- ja terveystalvelut

- Mitä sosiaali- ja tai terveystalveluita olet käyttänyt?
- Onko palveluihin mielestäsi helppo päästä?
- Minkälaisille palveluille olisi selkeä tarve mielestäsi?
- Ohjaamo, Dynamo, Starttivalmennus, Lahden nuorisopalvelut, Etsivä nuorisotyö
- Onko muita tukipalveluita nuorille saatavilla Lahdessa?
- Minkälaisille palveluille olisi mielestäsi tarvetta?
- Mitä tapahtuu kun nuori täyttää 18 vuotta? Kun muutat pois Kansa-opistolta?
- Minkälaista tukea saat? Kuinka jälkihuolto on järjestetty?

5. Mitä muuta haluat sanoa